

12 Ianuarie 1906

No. 13.

ADUNAREA DEPUTAȚILOR

SESIUNEA ORDINARĂ 1905 — 1906

ȘEDINȚA DE LA 9 DECEMBRE 1905

Sedinta se deschide la orele 2 după amiazi.

— Președinția d-lui președinte, Gr. Triandafil, asistat de d-nii secretari: St. Gheorghiu, Antoniu Lascăr și Al. Orășanu.

— Presenți 137 d-ni deputați.

— Nu răspund la apelul nominal 44 d-ni deputați, și anume:

Bolnavi:

D-nii: Arion V., Dumitrescu I., Iliescu A., Mitache Th., Popov I., Stan D., Tașcă G., Vasiliu Gr. și Nistor G.

In congediu:

D-nii: Cristea Th. Cristea și Papamihalopol E. M.

Fără arătare de motive:

D-nii: Bogdan Em. Leon, Botez N., Cioacă C., Constantinescu Gr., Cosma G. Dr., Dumitrescu G., Filoti A. V., Georgescu Severin T. C., Georgescu I. T., Ghica Leon Dumbrăveni, Ghițescu G. G., Grecianu A. D., Gură P. N., Iarca C., Ionescu P., Isăcescu V., Juvara Ernest Dr., Kintescu M., Macri V., Motaș G., Niculescu D., Noica A., Parisianu G. P., Plesnilă G. C., Prassă A., Protopopescu M. P., Rădulescu P. C., Rădulescu-Mehedinți, Răileanu C. G., Rioșanu B. N., Rosetti A., Silișan C. Th. și Vlădoianu V.

— Sumarul ședinței precedente se aproba.

— Se acordă congediu d-lui Cristea Th. Cristea.

— Se trimite la comisiunea de indigenat petițiunile d-lor Gabriel N. Mano, Vanghele M. Salata, Dr. V. Griboski și preotul N. Ponta, prin care cer să li se recunoască călitatea de cetățean român.

— Se trimite la comisiunea de petiții mai multor locuitori din comuna Valea-Mare, județul Gorj, prin care cer să nu se înființeze o parochie în cătunul Bilton și a mai multor veterani grade superioare din orașul Craiova, prin care cer să se modifice legea pensiunilor în sensul ca reținerea de 12 și 14 la sută să fie redusă la 10 la sută și să se suprime taxa de 5 la sută.

— Se trimite la comisiunea comunala petiționea mai multor locuitori din comunele Salcia, județul Dolj, prin care cer să nu fie alipiti la altă comună, și a mai multor locuitori din comuna Nopeteasca, județul Mehedinți, prin care cer să fie alipiti la comuna Săsești.

D. președinte: D. ministru al domeniilor are cuvintul.

D. Ion Lahovari, ministrul domeniilor: D-le președinte, am depus deunăzi două

DESBATERILE ADUNAREI DEPUTAȚILOR

147

proiecte de legi, unul votat deja de Senat, cel-alt depus direct la Cameră, pentru care ați bine-voit a-mi acordă urgență. Vă rog, înainte de a intra în discuțiunea Mesagiului să bine-voiți a trece în secțiuni pentru a examina acele proiecte de legi, după care să se reia discuțiunea Mesagiului.

— Se pune la vot propunerea și se primesc.

— Sedinta se suspendă.

— Sedinta se redeschide sub președinția d-lui președinte Gr. Triandafil.

D. președinte: D. Buțureanu are cuvintul.

D. Gr. Buțureanu: D-lor deputați, am încheiat în sedința de eră cuvintarea mea arătând că noi credeam că în cestiuni în cari intră persoane, cari nu sunt aici în Cameră, și cari nu pot prin urmare să ia parte la cuvint, să nu fie citate aici, mai ales că o parte dintre numele citate erau ale unor tineri al căror viitor de acum înainte are să se stabili, și e rău că numele lor să se aducă înaintea Camerei. Am încheiat dicând, cred asemenea incidente nu se vor mai întâmpla și că spre demnitatea Corpului nostru, se va luce de acum înainte o atitudine mai corectă față de nisice persoane cari nu se pot apăra înaintea noastră.

D-lor, treacătul la partea aceea pe care vroiam să o desvelească înaintea d-vostre, și anume să dați și eu părerea mea asupra cestiunilor cari trebuie să se desfășure într-o legislatură, și în același timp să viu și să arăt ce găndesc cu ocazia răspunsului la Mesagiul Tronului.

D-lor, țara noastră este inconjurată astăzi din toate părțile de primejdii mari. Avem turburări complete în toate părțile. Avem turburări la răsărit, la apus și la mișcare. Și, nu ne este iertat noă, în astfel de grele impreguri, când neamul nostru în Carpați formeză un mănunchiu de peste 12 milioane ca noi, cari săptănele ne-a aruncat ca să formăm un mănunchiu de jumătate din acăstă populație neatârnată ca noi, dic, să nu fim cu băgare de sămăt la tot ce se petrece în aceste vremuri și impreguri, și mai ales față cu frații noștri. De aceea dat a fost partidului conservator, ca el cel antebelic în Mesagiile sale de anul trecut și de anul acesta, să vie în fața lumii întregi și să arate interesul frățesc pe care îl purtăm tuturor românilor poporului român — și când dic român, înțeleg pe toți aceia cari trăesc în valea Carpaților și în valea Pindului — a fost dat guvernului conservator, ca în Mesagiile sale să se intereseze și să exprime părerile sale asupra românilor de prin părțile depărtate și să intindă o mână frățescă în lupta de neam.

D-lor, și în Mesagiul de anul trecut, dar mai ales în Mesagiul de anul acesta, cestaunea fraților noștri este înbrățitată așa cum trebuie să o facă un popor mic, dar care este conscient de rolul politic pe care suntem obligați prin impreguri și prin situația noastră, ca să-l avem în mijlocul popoarelor din orient.

Noi formăm o insulă de popor de neam

latin, în mijlocul unor elemente cari sunt cu totul străine noă. Noi acești 12 milioane trăim în mijlocul a sute de milioane cari nu au cu noi comun nici neam, nici limbă. Prin urmare trebuie să fim cu băgare de sămăt în toate pasurile pe care le săvîrșim și în același timp să ne gădim că în momentul în care am întârziat a fi la timp și la loc în apărarea neamului nostru român în același moment să săvîrșește o crima pe care pe urmă nu o mai putem repară.

Este afară de îndouială că situația românilor din Macedonia, asupra căreia cestiu-ni mai în detaliu nu voi intra, fiind că eri ne-a anunțat d. ministru de externe că cestaunea acăstă va intra în discuție, când ne va aduce „Cartea verde“; dar fiind că Mesagiul vorbesc de acăstă cestaune, dați-mi voie să ating și eu puțin acăstă cestaune.

D-lor, este netăgăduit că noi am fost pentru neamul grecesc un adăpost la vremii grele și fără a contesta meritul cel mare pe care civilizația cea mare grecescă a avut-o asupra omenirii în timpurile vechi, să ne dăm părerea fără şovăire asupra faptelor pe care astăzi le săvîrșește poporul grec.

D-lor, când la 1453 a căzut Constantinopol sub puterea turcilor, atunci grecii s-au imprăsciat prin toate părțile lumii; o parte din ei au venit și la noi, și am primit, ei s-au răspândit în țara noastră și în incetul cu incetul au pătruns și în mănăstiri, și la un moment au pus mâna și pe frânele guvernului țărilor noastre.

Puțin a trebuit și să se petrecut o suguire mare, dacă nu se petrecea acel curaj puternic, al redeșteptării neamului nostru.

Să, d-lor, când s-a redeșteptat neamul nostru, în acel moment isbuinse și cestaunea grecescă. Cine e acela care a întrupat ideia de a se face o mișcare armată contra turcilor? Este Nicolae Scufas, un român macedonean din Odesa, care făcea negoț în acel oraș? El fiind om cu tragere de inimă pentru neamocirea care copleșea neamul grec, săcăcea d'antebelic asociație sau eteria grecescă. Și cine a dat ajutor pe urmă când grecii au fost sdrobiți de turci și cine de pe înălțimile muntilor s-au lăsat în val? Și acolo avem pe Botzaris și pe Miaulis și alții, cari tot români macedoneni au fost.

Ei bine, d-lor, acești aromâni au muncit și au vărsat sângele pentru neatârnarea Greciei și care a fost răsplata și recunoștința grecilor față de români macedoneni.

Răsplata o vedem că este persecuția cea mai înverșunată și crima politică pe care nu am mai văzut-o.

Un popor civilizat cum este poporul grec ajunge la culmea desvoltării sale cum nu a mai ajuns nimăn, și cu acest trecut strălucit, astăzi să vie să represine în Europa și în Orient desordinea, în loc să se bazeze pe adevăratul punct de sprijin al civilizației. D-lor, poporul grec dă direcțione către o nouă fază de viață. Unde nu poate primi cuvint, caută prin ucidere prin asasinate să intindă puterea nemului grecesc. (Applause).

D-lor, am crezut să spun lucrurile acestea pentru a pune baza istorică în cestiunea macedoneană. Cestiune care de alt-fel interesează totă suflarea românescă.

In desvoltarea normală a unui Stat, sunt trei cestiuni mari cără se agită, cără trebuie să ne gândim să le rezolvăm pentru a veni în ajutorul vieții noastre de astăzi.

Aceste trei cestiuni sunt: cestiunea economică, cestiunea socială și cestiunea învățământului.

D-lor, cestiunea economică la noi își are un temei fără puternic, și acest temei este agricultura. Ce se face, d-lor, pentru agricultură? Care este direcția pe care o dăm noilor vieții noastre, ca să corespundă acestui mare factor de producție economică?

D-lor, pământurile noastre sunt fără bogate, producția noastră este mare, dar dăm noilor acestei producții tot sprijinul care trebuie să-l aibă?

Maî antîiu să vedem.

Avem pentru acăstă agricultură aproape două milioane brați; ce învățăm agricultor dăm acestor două milioane de brați? Ce directivă dăm acestei agriculturi care ne da hrana de totă ziua și hogăția terei?

Avem o școală agricolă, câteva școli mici inferiore și ferme.

D-lor, eu cred că din acest punct de vedere tocmai partea cea mai importantă și anume, a îndrumării agriculturii pe căile cele noi la cără ne duce știința, se neglijază; da, tocmai partea acăstă, care privesc agricultura în părțile ei de adevărată desvoltare a timpului prin darea de învățaminte practice cără să corespundă progreselor pe cără le-a adus știința prin aplicaționile ei; aceste învățaminte nu să da.

Cred că este de nevoie ca în școlile noastre să se introducă mai des partea practică privitor la agricultură, căci dacă ne vom arunca privirea pe o statistică, ce găsim?

Iată ce găsim: că 61 la sută din producția terei, este producția agricolă, că 73,82% din valoarea exportului nostru este din agricultură și anume din grâne.

Ne rămâne numai 26 la sută pentru cele alte producții. Dar, d-lor, și aci avem 9 la sută pentru lemn, 3 la sută pentru produsele de petrol, iar restul de 14 la sută sunt tot deriveate ale producției agricole.

Când vedem, că întrăga activitate și mai ales ceea-ce ne aduce noii folosi, exportul, să sprijinescă mai numai pe agricultură, ore trebuie să stăm indiferenți față de acest lucru? Eu cred că cu un moment mai de grabă trebuie să venim să dăm adevărată direcție care trebuie să o aibă acăstă ocupăriune, așa de importantă în viața noastră, cheia producționilor noastre.

D-lor, agricultura trebuie să-și aibă în fiecare județ o fermă model. În jurul acestei ferme model, este de nevoie să fie organizate școlile elementare, cără să fie de un an, două sau trei, și cără să aibă mai ales sarcina de a îndruma tinerimea de la tere la o rațională practică a agriculturii, și mai ales potrivit cerințelor științifice din ziua de astăzi.

D-lor, pentru agricultură se cere însă ajutor și pe altă cale: se cere ca să-și venim în ajutor cu căi bune de comunicație.

Scișt că din acest punct de vedere, nu ne-am gândit și am ajuns în situație în care valoarea productelor noastre agricole, să fie pe piețele din străinătate în injosire, tocmai din cauza că, produsele nu au putut să fie transportate în bune condiții, căci parte dintr-însele le-a prins mucigaiul, au încolțit, nu au putut să ajungă la destinație și au rămas să dacă prin stații, iar cără au ajuns, nu au fost în condițiile cele bune.

Ei bine, d-lor, când viața noastră de export, stă în produsele agricole, o greșeală ca acăstă, nu vedetă d-vostre ce consecințe grozave, poate să aibă asupra noastră, ca în loc, ca noi să câștigăm piețele prin produsele noastre superioare, căci trebuie să ne mândrim că în adevărat sunt de calitate superioră, noi din contră, ajungem să pierdem folosile pe cără le-am câștigat în trecut?

Să ne gândim dar serios la mijloacele de îndreptare și să nu lăsăm ca reul să ajungă așa de mare în cât să nu-l putem mai apoi leuci.

Dar să trec asupra acestui punct și să viu la cestiunea a două: cestiunea socială.

D-lor, din acest punct de vedere nu voi cărceta păturile conducețorilor și stările cele cără sunt și stații astăzi în bune condiții, voi atinge numai ceea-ce este mai slab în organizarea noastră socială, voi atinge clasa meseriașilor și a tereanilor.

Noi, din fericire, nu aveam proletariat în orașe, dar dacă nu vom băga de semă, dacă nu vom interveni, pentru ca să dăm sprijinul nostru meseriașilor, în curând vom avea să înregistram și acest reu.

Meseriașilor noștri și în special meseriașilor români să le dăm sprijinul nostru, să căutăm ca să le dăm prin lege mijlocul de a putea să aibă existența sa, mai mult sau mai puțin asigurată. Cu bucurie văd că a inceput să se formeze între ei, a se încheie într-un fel de asociații.

Acesta este un lucru bun.

Dar este un lucru, meseriașii noștri cred, că dacă sunt organizați pot să vie și să ia orice ocupație; ei bine acăstă este o greșeală sănd că meseriașul nu-și caută speciațitatea lui, sunt lucruri mai gingește pe cără meșteșugul lui nu le-a primit și totuși se văză la acele lucrări. Acăstă face ca meseriașul român să fie inferior față de cel străin, ba chiar să fie desconsiderat și socotit de mulți ca puțin apt.

De aceea trebuie să se dea o directivă, iar asociațiile de meseriași să fie organizate în așa mod în cât cără sunt în capul lor, să poată să-și dea semă ca cără de sub densul să nu se compromită, ci să fie vrednică de meseria lor.

Trec la partea cea-altă a populației la tereanii.

D-lor, tereanul român este un element de ordin, pe umerii lui se susține țara: puterea cu care noi ne învățăm totă afacerile

noste este el, el este producătorul, el este brațul care ne dă ceea-ce ne trebuie pentru existența noastră.

D-lor, dacă este așa, atunci privirea noastră trebuie atintită cu băgare de semă, și spuneam ieri că cestiunea tereanescă este o cestiune care are multă nevoie de băgare de semă, este o cestiune care trebuie studiată fără de aproape, să căutăm cără sunt nevoile lui din toate punctele de vedere, și să nu ne angajiem să facem ceva pe socotela lui, până ce nu ne vom convinge că ceea ce vom să facem, corespunde unei stări de lucruri reală. D-lor, tereanul muncește de dimineață până sera, începând tocmai de când se deschide lucrul la camp până când se strâng recolta.

Dar pe urmă, — și iată d-lor, un punct asupra căruia nu ne-am gândit, — ce face el în târna îndepărtată și iarna? Nu face nimic.

Ba adică, face ceea să mă iertați, face ce nu ar trebui să facă, căci nefind ocupat cu alt ceva, il vedem pe terean că se îndreptă către cărciumă și din acăstă cauza el devine alcoolic, și tot din acăstă cauza nu are nicăi odată ceea-ce el trebuie pentru existența lui, căci iarna consumă aproape îndouit de căci ceea-ce poate produce vară.

Și, d-lor, nu este tereanul nostru nici lenș, nici betiv. Nu este lenș fiind că dovedește că muncește de cum se lumină de ziua și până în noapte, Și, d-lor, nu este betiv, pentru că se intemplă că în afară de acăstă îndrumare a lui către cărciumă care diceam că se face iarna, dacă ne vom da semă, munca lui de dimineață până noapte, fiind o munca neintreruptă, el trebuie să aibă un stimulent, ei bine, acest stimulent 'l-a găsit în alcool.

D-lor, este cred necesar ca să intervenim, că în munca tereanului să se introducă o ordine; este de nevoie ca în tocmelele agricole, ca în orăndurile ce se fac, în cără intră munca lui să intră și noi și să ne chibzuim și să vedem ce poate și cum poate să muncească tereanul. Astfel il lăsăm tot-dăuna expus de aperi din cauza că nu este în stare să se menție prin propria lui știință în lupta vieții.

D-lor, să văd că pentru binele tereanesc, și în special am văd că d. ministru de domeni, a intervenit prin formarea de așa numite sindicate tereanesci. D-lor, este o adevărată bine-facere lucrul acesta. Astfel vor fi în stare să-i pue în apropiere unii pe alții de ași strâng munca împreună, de a lăsa moșii, adică de a lucra pământul împreună, de a se indemnă unii pe alții, de a "și vedea fie-care rōda munca ei că se îndreptă cu folos și asupra casei sale, să se convingă de folosile unei bune culturi care să resfringe asupra unei imbuințări văduți și a vieții lui.

Acesta tovarășii tereanesci, cred că o să fie o adevărată bine-facere pentru bunul traiului al tereanului, căci dacă nu intervenim noi cel puțin să intervă ei, cără mai bătrâni, cără mai cu tragere de inimă să arate

cum să-și urmeze drumul, cum să mărgă pe cărarea cea bună, acei mai tineri.

D-lor, s'a făcut, și văd că guvernul a luat măsuri ca să se facă, aşa numitele spitale rurale.

Spuneam eră că infirmeriile rurale sunt o adeverată nenorocire, dacă însă se va introduce spitale rurale se va veni în ajutorul țărănilor și se va veni în ajutorul acelora cari, din cauza invoilor mai presus de puterile lor, cad sdrobiți de muncă, nu se pot vindeca, fiind că nici nu au vremea când să se caute, și nici nu li se dă un ajutor, care să-șteată din băla.

Țărănu are nevoie de sfătitor, dar cine este acela cari? I' sfătuesc, cine este acela care să vină să caute de nevoile lui? Sunt aceea pe cari administrația îl trimite în mijlocul lor? De multe ori acei trimești în mijlocul țărănilor pentru a-i sfătu și a-i îndrumă către adever și drept sunt dintre aceea cari numai pot trăi în tără; acei cari nu mai au răgaz de a trăi în tără, aceea se duc în sate și devin conducători, sfătitorii țărănilor. Cum vroiu d-voslre să aibă țărăni incredere în acești sfătitori, când din contră, în loc să le fie prietnici, le sunt vrăjămași și îi speculază?

D-lor, se dice: este învățătorul, este preotul. Da, sunt. Dar, cum v'am arătat, învățătorul și preotul nu au prestigiu trebuitor ca să se poată pune în fruntea acestei mișcări pentru ca să îndrepte starea în care se găsesce țărănește.

Autoritatea sau îl încarcă de prea mari sarcini, sau îl dă cu totul uitării, să căutăm să ne dăm séma.

Acum, d-lor, cum vede țărănu lucrul?

Țărănu îl vede cu descuragiare, și am aici o broșură, nu scrisă de un om politic, care poate ar fi părtinitor, dar scrisă de un înalt magistrat, și din care vezi vede cum țărănu vede dreptatea:

„Țărănu, în afacerile sale nu are, mai nici o dată dreptate, nu atât din punctul de vedere al dreptului în sine, cât mai cu séma, din acel al procedurei.

Dacă el reclamă salariul, adversarul îl opune prescripția și judecătorul, fără a-l mai lăsa să vorbească în fond, îi spune: prea taridu aș reclamat, mergi acasă.

De este condamnat și face opoziție sau apel, judecătorul dupe ce citește lucrările, pună dosarul pe masă și îi spune: prea taridu aș apelat, hotărirea a remas definitivă, mergi acasă.

De se vede în veri-o incurcătură din care nu are să poată scăpa fără a-i se dauna avutul său și reclamă la judecător, acesta citind lucrările, îi spune: reclamația îți este prea de timpuriu, lasă antîu să se întempe aceia de care te plângi și apozi vino la reclamă, acum mergi acasă.

Dacă obiectul reclamației este o sumă mică, judecătorul de tribunal îi spune: noi nu ne ocupăm cu astfel de daraveli, aș se situa reu instanța, ne declinăm competența, adreseză-te la instanța competentă, acum mergi acasă.

Și aşa, d-lor, mergi acasă, și iar mergi a-

casă, în aceste cuvinte găsesc țărănu dreptatea pe care o cere și o caută.

Ei bine, de unde voi și d-vostre ca el să aibă simțământul dreptăței? Când ori unde și ori cui se adreseză, nu o capătă, trebuie să se ia măsuri, ca să se ție séma de aceste nevoi ale vieții sătenului, este nevoie să se facă o anchetă, care să aibă în vedere toate neajunsurile, pe cari să le constate la fața locului. Noi să nu luăm nici o măsură până ce nu vom cunoaște lucrurile în fapt. Să căutăm deci să ne ducem în mijlocul țărănilor, să cunoaștem și să studiem toate nevoile lor, să știm care sunt păsurile și neajunsurile lor, aşa numai se va face cu ei un act de dreptate și atunci, în cunoștință de cauza, având o anchetă bine fixată asupra nevoilor țărănilor, putem să ne dăm și noi séma despre aceste nevoi, fără grija de a rătaci în intuneric ca acum.

A treia cestiune, și cu care voi și termină, este acea a învățământului, care este o cestiune foarte însemnată pentru noi.

In Universități, d-lor, noi nu avem complete studiile, și multe din catedre lipsesc la Universitatea din Iași și la Universitatea din București, noi avem nevoie ca aceste studii să fie complete, pentru ca cunoștințele ce li se dau să corespundă și timpului și nevoilor științifice ale timpului, iar pe de alta Universitățile se fie complete pentru ca tinerii să se îndrepte către ele mai cu incredere, și nu numai către cele din străinătate, căci cum voi și ca studenții să aibă incredere în Universitățile noastre, când noi nu avem doctoratele, pe cari le dobândesc în străinătate poate mai ușor și în oricare Universitate din Germania, laboratorii nu au materialul necesar de experiențe, lipsesc catedre, lipsesc clinici.

Ar trebui pe de alta ca învățământul superior la noi să aibă în vedere chipul vieții, de aceia ne ar trebui academii agricole.

In învățământul secundar cu toții știm că s'a propus trifurcarea: elevul care ajunge în clasa cincia trebuie să-știe alături el singur în care din aceste trei ramuri să urmeze. Mai nici o dată nu poate să-știe dea séma copilul de ceea ce trebuie să facă și modul dupe care trebuie să se hotărască; către clasic, către modern sau real. Eu cred că nu este bună trifurcarea și că sistemul unitar de mai înainte era cel mai bun.

Nu cred, dupe experiențele dobândite, că este bun examenul de absolvire și mai ales acel de absolvire a clasei a patra.

Vin la cestiunea învățământului primar, învățământul primar este o cestiune care are nevoie de forțe mari băgare de séma căci ea are drept efect de a ne da ceea ce ne trebuie noă pentru ridicarea din ignoranță a păturei țărănești, căci învățământul primar, de la orașe este în o stare mult mai bine organizat și a dat rezultate destul pe satisfăcătoare: învățământul rural este pe o scară forță grea și anevoiosă pentru rezolvarea cestiunii noastre, atât de ardetore a cestiunii țărănești.

Ia să vedem cum stăm cu învățământul rural?

Voi și arăta aci cu date statistice mai exacte, acăstă situație:

In orașe avem: 377 școale primare-urbane, la cari au urmat 72 mil de elevi și anume: 42 mil băieți și 30 mil fete. Au absolvit în anul 1903 un număr de 5.800 băieți și 3.500 fete. Cum vedem dar situația la orașe este bună.

In sate avem: 3.750 școale mixte cu 4.700 învățători și 500 școale de cătun.

Pentru aceste școale avem 740 mil de copii buni de școală, deci căte 180 de copii de școală sau căte 165 copii de învățător, deci ne trebuie incă pe atâtea școale și învățători căci avem, și acăsta cel puțin, deci nu avem nici jumătate din ceea ce ne trebuie, căci ne trebuie 10.000 de școale.

Urmăză la școalele rurale 374 mil copii, din cari 270 mil băieți și 104 mil fete, iar absolvenții ne dă: 13.900 băieți și numai 1.800 fete, din aceste date din urmă se poate vedea îndestul de lămurit puținimea absolvenților. Cestiunea absolvenței din școalele rurale este tocmai explicarea pentru ce tinerii țărăni, chiar și acei ce au urmat la școală, au uitat carte, căci nu absolvesc școală, pe de alta, d-lor, e un lucru care trebuie bine observat și anume faptul următor: noi aproape nu ne ocupăm de instrucția fetelor. Mamele copiilor de tără sunt cu deosebită ignorante, din acăstă cauză nici nu se poate produce o îndrumare a elementului țărănesc către școală.

Femeia de tără nici nu se îngrijesc, nici nu îndemnă pe copii să mărgă la școală.

Ignorantă cum e ea, nu și dă séma ce bine e pentru copii să învețe. Ea vede un singur lucru: folosul ce-l scote din brațele copiilor pe care îl întrebunțează la lucru.

Din acest punct de vedere trebuie ca obligativitatea învățământului să fie în adevăr aplicată și pentru femei.

Este de nevoie ca și fetele țărănilor să se puie și ele în condiția de a scrie și citi, să capete gustul cărței ca să fie în stare să vor deveni mame să îndemne pe copiii lor la carte.

Starea acăstă rea în învățământul primar rural trebuie să ne pue pe grije, căci la vecină, la Bulgaria, de și puși pe cale mai taridu de căt noi, au făcut progrese uriașe, sub acest raport, voi și arăta aci căteva date dupe d. Damianoff.

In Bulgaria sunt 3.553 școale primare iar comune sunt 2.282, deci au multe școale de căt comune, iar corpul didactic în 1904 se alcătuia la școalele primare din 8.500 persoane. Vedeți, d-lor, cătă deosebire de noi. Să notați că mai fie care școală are clădirea sa, pe când la noi mai mult de jumătate sunt instalate în adevărate ruini, aș putea să colibe.

Copii bună de școală sunt 320 mil și urmăză 180 mil băieți și 83 mil fete, adică 263 mil, nu urmăză dar la școală de căt veri-o 50 mil. Ce deosebire sdobositore față de noi.

Iată cum stăm noi cu școalele la sate. Dar cu învățători?

Ei muncesc din răsputeri, însă sunt atât

de impovărați că este de mirare că fac și cea ce fac.

Ce cade în sarcina unui invățător?

Iată că el învață carte pe copii, este șeful educator, dar pe lângă acela el este grădinar, adică acel ce trebuie să învețe pe copil practica agricolă, pregătesc corul școliei și al bisericii, model cultivator, herborizator, sericicultor, apicoltor, pomolog, el este în societățile economice, cel ce conduce și întreține spiritul de economii din sat.

În tôte acestea el trebuie să fie model pentru toți ai satului. El însă este în același timp părinte de familie și omul care îndrepătează pe țaran, și dacă este așa, se poate că invățătorul să corespundă la tôte acestea?

D-lor, nu se poate. Pe cătă vreme vom lăsa tôte acestea pe mâna invățătorului, este peste putință să se facă ceva.

Astfel, d-lor, și cu invățămîntul rural, constatăm că se lasă atât de mult pe séma invățătorului, în cătă este peste putință de a aduce pe o cale sigură atât invățămîntul cât și îndrumarea sătenului pe căi bune în lupta cea grea a vieței. Va rămâne preotul. Dar ce prestigiul poate să aibă preotul? El nu are putință, fiind că nu este sprijinit, pentru că nu poate să intre și nu intră în atingere directă cu invățămîntul și nu este acela care trebuie să fie adevăratul luminător al satelor. El trebuie îndrumat către țelul pe care trebuie să aibă marea sa misiune la sat.

D-lor, este de nevoie, cred, că asupra împregiurărilor prin care trecem noi, când agricultura este cheia vieții noastre economice, ca să ne gândim bine la ceea-ce se petrece la sate, să căutăm să studiem bine cestiunea cum stă țaranul și ce nevoi are și în cunoștință de causă să ne dăm noi părere. Si fiind că văd că guvernul în Mesagiū pună mai multe puncte privitor la îmbunătățirea sörtei țarilor, și așa se vorbesce de răscumpărare de pămînturi și improprietărirea țarilor pe ele, se vorbesce de cestiunea privitor la înlesnirea actelor de căsătorie, care va fi o bine-facere pentru chipul de traiu a țarului nostru, căci va face să inceteze concubinatul.

De asemenea se spune că se vor lăua măsuri cu timpul ca să se înmulțesc spitalele rurale.

Am credință, d-lor, că guvernul conservator în dorință care o are de binele țarului, de nevoile nevoiașului, de cestiunile mari naționale, de avîntul nostru economic, de nevoile sociale și de rolul politic al neamului românesc, va căuta să ducă la bun sfîrșit opera regenerării Statului românesc și de acea ești voi vota pentru răspunsul la Mesagiū. (Aplause).

D. președinte: D. Brătianu are cuvîntul.

D. I. I. C. Brătianu: D-lor deputați, rar un membru din Parlament să aflat într-o situație mai stranie de cătă a mea în momentul când iau cuvîntul.

In genere este obiceiul, chiar fără reală necesitate — ca pură formă de modestie — ca acela care ia cuvîntul să se scuseze că răpesce din „momentele prețiose” — for-

mulă tradițională — din momentele prețiose ale Parlamentului.

Ești, din potrivă, cauț să mă scuzez de ce nu am vorbit încă, pentru că pe tôte tonurile și din tôte părțile acela este învinuirea care mi s'a făcut.

Unul din oratori cei mai autorizați ai majoritatii a mers, în formularea acestei incriminări, mai departe, și a vorbit de greva oratorilor, deși vorbiseră sau se înscriaseră deja mai mulți oratori distinși din opoziție, dintre cari trei chiar din partidul nostru. Densul însuși și-a dat séma de exagerația cuvintelor, și, ce este drept, pe urmă le-a atenuat întrebuintând singularul în loc de plural. Frasa prin care se plângerea de greva unui orator devenia încă mai curiosă: din partidul din care am onore să fac parte, dupe ce vorbise d. Ghițescu, dupe ce se înscriseseră d. Anghelescu, ascultaseră totuși cuvîntarea pronunțată de d. Costinescu, cu totă autoritatea pe care o are, ca să se rostescă în numele însași a direcționei partidului nostru; totuși eram învinuit ești pentru că nu luasem cuvîntul.

Dacă aș fi fost mai tînăr, sau dacă aș fi mai imprudent, poate că aș fi fost măgulit de acesta insistență.

D. Take Ionescu, ministru de finanțe: Este un compliment.

D. I. I. C. Brătianu: Am însă deja peralbi, și am chiar versta de a fi senator, senator, nu ca d. Magheru, senator adevărat. (Ilařitate). Prin urmare, 'mă' ar fi nepermis să fiu măgulit, fără să cauț adevăratele cause a atâtă insistență.

Dupe ore-care cugetare măgulirea mea s'a transformat într'un alt sentiment și, ca concluzie, am ajuns a'mă dice și a vă dice: „Je ne méritais ni cet excès d'honneur, ni cette indignité“.

Dic „ni cette indignité“ pentru că de sigur când un cineva ține la causa pe care o reprezentă și cauță să alergă pe adversarul cu care vrea să o resolve, nu provocă tocmai pe acela care scie că 'l va pune în situația cea mai penibilă.

Dar, dic că: „Je ne méritais pas cette indignité“, pentru că, la urma urmelor, cred că mai erau și altele causele pentru care eram provocat.

Era mai antîi una de ordin cu totul secundar. Socotindu-se că am să vorbesc, mi se pregătise răspunsul, și se aflau într-o situație dificilă aceia cari și dedeseră acesta ostenelă.

Se vedea că pe neașteptate chemați și răspunde la discursurile altora, cari, cu temperamentul și cu modul lor de a se exprima, puseseră cestiunea alt-fel de cătă era de presupus că aș fi pus-o ești. Rămâneau oratori preparați în acea situație de o potrivă tristă și comică în cari se află surdi cări, cu infirmitatea lor foarte penibilă, dau nascere la scene comice când răspund la alt-ceva de cătă la ceea-ce li se spune.

In acesta ordine de idei mi se povestise o scenă de aceiași natură de către un reprezentant diplomatic acreditat pe lângă un suveran orb.

Suveranul era așa de bine inițiat la riturile etichetei și protocolul așa bine organizat, în cătă se scădea de mai înainte momentul precis când reprezentantul diplomatic trebuia să intre, parcursul pe care trebuia să-l facă, locul și minutul în care era să se afle inclinat înaintea suveranului, care îi întorcea salutul cu totă gravitatea. Reprezentantul care 'mă' istorisise scena a greșit, însă, parcursul și în loc să calce pe covor în direcția obișnuită, a făcut un mic ocol, iar suveranul oriental spre o parte unde nu se afla nimeni, cu multă solemnitate a răspuns la un salut ce nu i se făcea.

Sunt situații penibile pentru acei cari nu le-au prevăzut și comice pentru acei cari astă la ele.

Era un cuvînt, prin urmare, ca ești să fiu provocat să vorbesc, și cu atât mai mult, cu cătă ești însumi sunt gata să mărturisesc că ar fi fost păcat ca discursurile cari mi se pregătiseră ca răspuns, să nu se fi pronunțat, mai ales unul foarte frumos preparat. Ar fi fost păcat din punctul de vedere literar ca acel discurs să nu și figăsit o expresiune.

Vă mărturisesc că dacă, în loc de a ne găsi într-un Parlament, ne-am fi aflat la o academie de jocuri florale, aș fi fost cel d'antîi fericit care să aplaud expresiunile arhaice, frasele cadențate, figurile frumosé ale aceluia discurs, și când mâna cea mai grațiosă ar fi oferit flórea de aur sau de argint autorului, să dau ești cel d'antîi semnalul aplauselor în loc să ia cuvîntul să răspund.

Dar, cum dîceam, cred că pe lângă acest motiv, pe care l consider secundar, pentru că e prea personal, mai era altul pentru care eram provocat.

Acela era un motiv politic. Era... ca să nu fiu acusat de d. ministru de finanțe, atât de sever pentru limbagiu celor-alți, că întrebuințez cuvîntele de Fialkowsky sau de cafenea, era... aș vrea să nu dic "o intrigă", dar în momentul acesta nu găsesc alt cuvînt, 'l voi căuta pe urmă în dicționar și în notele stenografilor 'l voi introduce, de o cam-dată, deci, constat că era o adevărată intrigă care se încerca.

Vorbise în numele partidului liberal d. Ghițescu, foarte bine și foarte frumos și vorbise apoi d. Costinescu, care este unul din fruntașii de căpetenie al acestui partid. D-sa vorbise cu totă autoritatea ce 'l o dă și personalitatea sa și situația deosebită pe care o are în formația noastră politică. Adversarii noștri încercau să vadă de nu să putea provoca vre-o neînțelegere, vre un simțimînt de invidie între d-sa și mine.

Dacă găsesc secundar primul motiv, pe cel de al douilea 'l găsesc naiv.

Intre noi, membrii aș partidului național-liberal, avem atâtea legături mari, avem așa... (risete) — puteți să rideți, veți constata tot-dăuna acest adevărat — avem atâtea legături mari, avem așa consciință de răspunderile cari ne incumbă, avem o ierarhie așa de bine stabilită, avem la urma urmelor la locul acela pe care d-vostre atăi fi voit să ni-l disputăm, d. Costinescu și cu mine, nu

om care 'l ocupă atât de bine, pentru mulțumirea noastră a tuturor, în cât acăstă incercare avea un caracter naiv și pueril . . . (Risete, aplause).

Rămâne, d-lor, un al treilea motiv, care îmboldea pe acel cără mă provocă: ar fi voit să provoce o diversiune de la modul cum d. Costinescu puseșe cestiunea și reprezinta situațiunea partidului conservator și a guvernului. D-sa, în loc să vie înaintea d-vostre, să facă tablouri în culoritură în care să pună mai mult din personalitatea artistului, de cât din caracteristica tabloului pe care voia să l represinte, d-sa, cu o forță mare dibacie și o forță mare inteligență a situațiunii, în loc de tabloύ s-a mărginit să facă o fotografie, și fotografia a fost forță durerosă, pentru că ea înfățișa situațiunea politică mai ales din cifre și din nume. Pe câtă vreme frazele, opiniiile, cuvintele se discută și cîte o-dată se uită, fotografiiile de natură acăsta rămân.

Am constatat că d-sa avusese dreptate să procădă astfel, din faptul că a avut dublul succes pe care un om politic pote să l caute în lupta politică, adică și nemulțumirea adversarului și recunoșința amicului politic. D-sa, și tot de-o-dată noī toți, am putut vedea cum s'a manifestat durerea întregului partid guvernamental, fiind dat modul cum d-sa puseșe cestiunea; iar în afară de partidul conservator, am vădit cum în țără, nu numai în partidul nostru, dar în întreaga opinie publică aș răsunat tare faptele, cifrele, numele pe cară d-sa le divulgase.

La urma urmei, d-lor, noī nu vorbim pentru Parlament, noī vorbim pentru a fi audiuți afară din Parlament. O dic acăsta fără nică un fel de intențione de ofensă pentru persoanele cără ocupă aceste bănci. Un orator într-un Parlament cu care nimeni din d-vostre nu va fi supărat să fie comparat, în Parlamentul englez, lordul Beaconsfield spunea că în viața lui a audit puține discursuri cără să-i fi schimbat convingerea, dar că n'a audit nică unul care să-i fi schimbat votul. Prin urmare, noī nu putem să avem pretenționea ca prin cuvintele noastre să producem un efect practic aci. În modul în care ne exprimăm căutăm să fim audiuți în afară de incinta acestei Camere.

D-lor, dupe acest preambul, dupe ce am spus de ce n'am vorbit, rămâne acum să explic de ce nu persist în tacerea mea.

Vorbesc aș pentru că am creduț că d. Mihail Cantacuzino merită un răspuns.

Nu m'am înscris să vorbesc când s'a prezentat răspunsul la Mesajiu și ar fi putut să vorbesc multă de principii, de programe, de cestiuni de ordin general, fără ca să răspund, pentru că . . . sunt lucruri greu de spus direct. 'Mi veți permite ca în loc de a incerca o explicație directă, să vă povestesc ceea-ce s'a întemplat unui amic al meu, care călătoria în America . . . (Intreruperi, sgomot).

Am fost destul de provocat ca să nu amnică o teamă de a abusa de răbdarea acestui Parlament. D-vostre aș voit, prin urmare,

nu aveți de cît să vă invinuți singuri dacă veți găsi că vorbesc prea mult.

Un amic al meu, care călătoria în America, într'un birt a fost întempiat de un chelner.

O voce: Vizanti? (Mare ilaritate).

D. I. I. G. Brătianu: Nu. Chelnerul era un fost rabin, emigrant din Moldova, care recunoștește pe amicul meu și 'l servise cu o atenție specială. În timpul mesei 'i-a povestit viața lui de când părăsise Moldova, spuind că de când e în America incercase multe meserii: fusese pe rend dentist, inginer și doctor, se făcuse pastor protestant, dar nu reușise; pe urmă preot catolic, iar fără succes; și ajunsese în sfîrșit la acest birt, unde pare că 'și aflat locul potrivit.

Dupe aceste destăinuiri, chelnerul avu naivitatea să întrețină pe amicul meu despre teologie și înădrăsnăla a voi să l convingă că dupe experiențele pe care le făcuse, tot religiunea catolică ar fi mai de seamă. Drept răspuns, amicul meu scose cinci lei, dicând chelnerului teolog: bacăș căt poftesci sau căt 'mi permite punga, dar despre religiune cu d-ta, care a fost preot de trei religiuni, nu pot să vorbesc.

D-lor, cu d. Mihail Cantacuzino eu pot să discut principiilor, pentru că d-sa nu este unul din aceia cărora să se pătă spune că a fost preot de trei religiuni. De aceea, renunț la tacerea pe care 'mi-o impusesem, pentru ca să examinez principiile partidului pe care d-sa 'l represintă, față de ale aceluia pe care 'l represintăm noi.

Mă cred dator să l urmez pe acest teram. Nu așă voi însă să fiu prea lung pentru că, în definitiv, nu se cade să depărtez discuționea de la teramul actualităței și realităței la care a adus-o d. Costinescu.

Când aș fi ispitit să cad în asemenea greșelă măș uita la figura d-lui ministru de justiție și mă rereduce la realitate, căci 'mi-aș reaminti că Arhimede a fost omorit de un soldat brutal pe când era absorbit de speculații filosofice și de teoriile matematice.

D-lor, în discursul său, d. Cantacuzino, în procesul pe care 'l-a făcut partidul național-liberal, 'i-a contestat și gloria din trecut și concepționile în prezent.

D. M. G. Cantacuzino: Gloria n'am contestat-o.

D. I. I. G. Brătianu: Ați spus, și o să vin la acăsta, ați spus că Basarabia este o pată indelebilă pentru noi.

D. M. G. Cantacuzino: Acăsta da, am spus'o.

D. Take Ionescu, ministru de finanțe: Acăsta este incontestabil.

D. I. I. G. Brătianu: D-sa ne-a vorbit cu mare căldură de tradiționi și de trecut, și a declarat că partidul conservator trebuie să se inspire din acele tradiționi, pentru că să afle soluțiunile pentru viitor.

Dacă mără preocupa facilitatea răspunsului meu, aș face ceea-ce face așa de des d. ministru de finanțe, măș mărgini să iau ofensiva și, în loc să răspund la invinuirile

aduse partidului național-liberal, aș cerceta ce este partidul conservator.

Aș întreba mai întâi de care anume secol să legă tradiționile acestui partid conservator?

Dar ar fi o tactică inutilă pentru forțele noastre. Terimul de luptă pe cară le-a plăcut adversarilor să ne pue, este un tărîm bun, sănătos și așa de prielnic pentru partidul național-liberal în cât n'ar fi măcar o abilitate de a căuta a'l schimba. Cu mare mulțumire ne vom menține pe el, fie că în trecut vom vorbi și de partidul conservator.

Am fost invinuți—nu de d. Cantacuzino, ci de un amic politic al d-sale—că noī, partidul național-liberal, suntem un partid anarchic—mi se pare d. Toncescu a spus-o—pentru că amenințăm de a desființa legile făcute de conservator.

Eu aveam până acum altă concepție de o acțiune anarchică. A spune că voesc să desființez pe căi legale o lege, fie legea acea de ori-ce caracter și de ori-ce natură, n'ami creduț nici o-dată că este o acțiune anarchică.

D. Pascal Toncescu: Nu o lege am spus: toate legile pe cară le-a propus partidul conservator, liberalii aș amenințat că le desființeză.

D. I. I. G. Brătianu: Am spus că vom desființa legea asupra contenciosului administrativ. Eu am avut onoreea să vorbesc aci în Cameră, și cu prilejul acestei legi am fost acuzați că suntem anarchici.

Prin urmare, pe de o parte suntem anarchici fiind că voim să ne servim de căile legale pentru a suprima măsurile rele luate de adversarii noștri, iar pe de altă parte partidul național-liberal nu este consecințe cu menirea sa de liberalism, pentru că vrea să crească intervenționarea de Stat, pe câtă vreme adevărații liberali trebuie, din contră, să lase pe individ căt se poate de liber.

Dacă ar fi să studiem menirile partidelor politice numai din dicționare etimologice, pote că definiționea liberalismului ar fi aceea dată de d. Cantacuzino. Pentru oră cine, însă, 'și dă seamă de realitate și vrea să studieze originea istorică și rolul social al factorilor politici, reese clar că partidul național-liberal nu s'a născut ca o formă spontană și teoretică, că el nu e concepție unor savanți doctrinari cără, ca problemă de filosofie speculativă, 'și aș pus întrebarea: căre teoriile filosofice ar fi mai interesant a încerca aplicarea în acest componit din laboratorul european.

Nu. Partidul național-liberal a răsărit ca expresiunea unei nevoi mari și reale a Statului și a neamului nostru. El s'a făcut rend pe rend organul de execuție al necesităților vitale ale României, și prima nevoie la care a trebuit să răspundă, cără pe tōte le precedă și pe tōte le resumă, de la care 'și-a luat chiar numele lui de național-liberal,—a fost nevoie de a asigura existența națională a românilor.

In concepționea omenilor cără așteptă această partid, asigurarea instrumentului de căpetenie cu care puteau să răsescă un Stat românesc puternic, constă în

libertățile politice. De aceea, prima luptă a lor a fost pentru libertatea politică și de aceea a și luat numele de partidul național-liberal.

De la început partidul național-liberal a fost un partid democratic și un partid de progres. El a cerut în acest Stat, pe care miseriile trecutului l-au bântuit, a cerut mai multă lumină și a vrut școlă; a cerut mai multă dreptate și a vrut o altă administrație și o altă justiție, basată pe controlul efectiv al unui organism politic liberal; a cerut mai mult bun traiu pentru toți și a lucrat ca să intemeeze economia națională și să ridice și să transforme în special starea țăraniului.

D-lor, acăsta a fost de la început geneza și programul partidului național-liberal și era natural ca el să reclame și să provoce intervențiunea Statului pentru realizarea idealului său.

E firesc ca reprezentanților unor interese oligarhice și aristocratice, partizanii fanatici ai Statului pe când ideea de Stat era formulată de Ludovic al XIV-lea „L'état c'est moi“, să le fie antipatică astăzi intervențiunea Statului în lupta între indivizi, astăzi când din contră concepția Statului este răsărită, când toți suntem servitori ai Statului și când el, ca reprezentant al intereselor tuturor, trebuie să intervină în numele dreptăței ca un ocrotitor a celor mai slab și ca reprezentant al celor mulți.

Înțeleg răsăritarea, înțeleg ca d. Cantacuzino să ne impună de ce vom să întărim Statul, înțeleg să vină să ne facă teoriă că Statul trebuie să slăbească pentru ca individul să poată lupta în libertate, individ cu individ; dar asemenea libertăți sunt adevărate asupră, asemenea egalități de luptă sunt adevărate înșelătorii. A lăsa să lupte pe milionarul de astăzi, egal cu egal fără intervenția Statului, cu țărani; a lăsa pe țărani care nu are de cât săpa lui să lupte cu aceia cari au la dispoziție lor acumulate capitalurile de forță mecanică și de forță de bană, ar fi o adevărată naivitate din partea unora, și ar fi o monstruoasă nedreptate din partea celor conșienti.

De aceea este forță naturală ca, în epoca modernă, toți aceia cari au cât de puțin simțul dreptăței, grija progresului și a democratismului, să fie pentru intervențiunea de Stat.

Faptul este atât de adevărat, în cât nu există actualmente un partid, nu există Stat cult, în care intervențiunea Statului să nu fie admisă în forma, care odinioară — și nu departe odinioară, ci abia sunt câteva decimale sau 50 de ani — să nu fi părut monstruoasă din punctul de vedere teoretic. Chiar partidul conservator la noi, când aducea legea pentru asigurarea lucrătorilor — care de altfel, din punctul de vedere practic, nu scăde ce va produce — din punctul de vedere teoretic, nu face ore intervențiune de Stat? Nu este acăsta în principiu o lege care acumă 40—50 de ani s-ar fi tratat de o lege socialistă și de o lege care răsturnă toate ideile de Stat?

Prin urmare, e nefundată acuzația că partidul național-liberal, pentru că desvoltă intervenția Statului, a devenit un partid socialist.

Dar se adăugă că e cu atât mai socialist, cu cât a primit în sănul său și omenei cari altă dată au fost socialisti. Dar partidul liberal a primit cu fericire în toate timpurile în sănul său pe toți omenei de talent și capacitate, cari au voit să vină să conlucreză în mod sincer la idealul său. Dacă aș voi să mă ocup de concursul ce l-a avut de la actualii conservatori, fără a cita dii minores, dintre cari nu am de gând să citez, nu voi căta niciodată chiar pe actualul... nu, nu'l citez; nu voi căta de cât ilustraționi conservatori, nu voi căta de cât pe Mavrogheni, care, incontestabil, a fost o ilustrație conservatoră și care s-a terminat viața lui numit de guvernul liberal ca reprezentant în străinătate.

D. M. G. Cantacuzino: Atunci și d. Carp era liberal, fiind că și d-sa a fost reprezentantul unui guvern liberal în străinătate. Acăsta este un criteriu?

O voce: Și Fleva. (Sgomot, intreruperi).

D. I. I. C. Brătianu: În acel moment de sigur d. Carp nu facea opoziție partidului național-liberal, și d-sa, care este omul cel mai franc și cel mai sincer, singur vă va mărturisi. (Sgomot).

Dar vă voi căta pe Gr. Păușescu, care a murit în rândurile partidului liberal; voi căta pe părintele d-vostre, care, anii de dile a fost membru în Senatul liberal, și care, fără a fi înregistrat în acest partid... (Intreruperi, sgomot).

D. M. G. Cantacuzino: D-sa a combatut legea supra succesiunilor. Aceasta este lucru de oposant și se poate făli de acest lucru.

D. I. I. C. Brătianu: De sigur, d. Cantacuzino n'a avut rolul unui oposant în Senatul național-liberal, și l-am felicit pentru concursul adesea ori forțe prețiosi.

D. M. G. Cantacuzino: Aceasta nu e un fapt de oposant, mă rog?

D. I. I. C. Brătianu: A combătut o singură lege, nu implică că ești oposant, și d-vostă, în Parlamentul acesta, ați putut combate legă.

D. M. G. Cantacuzino: Ești, am combătut o lege?

D. I. I. C. Brătianu: Poate că d-ta personal nu, dar o să găsim mulți membri din majoritate cari personal sunt contra unor legi.

In orice casă ești n'am spus că d. Cantacuzino a făcut parte din majoritate....

D. M. G. Cantacuzino: Atât ar fi lipsit! (Intreruperi).

D. I. I. C. Brătianu: D-le Cantacuzino, vorbesc lucruri forțe seriose, — și de persoane forțe seriose. — D-vostă nu mi veți contesta că d. Cantacuzino, prin atitudinea sa în Senatul național-liberal, a dat un concurs forțe prețiosi guvernului lui Ion Brătianu, care, de sigur, era un guvern național-liberal.

O voce: Acestea sunt fapte cari trebuie să dovedite.

D. Aureliu Eliescu: D-le Brătianu, și d-ta dați un concurs forțe prețiosi actualului guvern. (ilaritate).

D. I. I. C. Brătianu: Ești glumele le primesc ori de unde vin, dar nu pot fi discuția pe ele.

Voiam să spun că partidul național-liberal este un partid cu un program destul de definit și un organism destul de puternic pentru ca el să rămână el însuși, ori care ar fi introducerea elementelor cari s-ar face într-însul.

D. Cantacuzino, însă, a crezut că ne-a prins, că sunt două cestiuni pe cari anume se poate baza ca să probeze ca noi, prin intrarea foștilor socialisti în partidul național-liberal, ne-am schimbat temperamentul și partidul, și aceste cestiuni sunt sufragiul universal și Casa rurală.

Voi căta, d-lor, înțeleg că sufragiul universal.

Noi am șis — și nu am șis-o astăzi, am șis-o cu ani înainte de intrarea socialistilor în partidul nostru — că tendința noastră este ca organizația politică a țării să se bazeze pe sufragiul universal.

D. General Manu, care amintea mai devreme că poate să inscrie în programul conservator cadastrul și irigațiunile, și că poate să aștepte generaționi întregi până ca o parte din programe să fie executate...

D. General G. Manu, ministru de reședință: N'ama vorbit de generaționi întregi. Acăsta o adăugați d-vostă.

D. I. I. C. Brătianu: O generație este deja, d-le General. Acum 6 ani aveam onoarea să discut cu d-ta, și acum am onoarea să discut cu d. Cantacuzino. Vedeți... este o generație.

Am șis, d-lor, că menționasem acăsta tendință în program. O înscrisesem procedând de la același simțimint pe care știeam la început că să basat însăși ființa și formăriunea partidului național-liberal. Am considerat că este o necesitate de Stat ca basele politice ale României să fie căt se poate de largă. Am crezut că în acăsta parte agitația a lumii în care trăim, numai atunci va fi echilibru stabil, când basa va fi căt se poate de largă, și de sigur că basa nu va fi definitiv largă de căt atunci căt toți locuitorii români din acest Stat vor lua parte cu interes și cu conșință la cărmuirea Statului.

D-lor, înțelegem să se facă obiecțione din punctul de vedere al oportunităței sau a grăbirei acestei măsuri, dar vă mărturisesc că nu cred său nu credeam că poate să fie un cuget de om politic și de om de Stat care să și închipue că soluțunea definitivă a aşedémentului nostru politic să fie altul de căt sufragiul universal.

Credeți d-vostre, când sufragiul universal e pe cale de a se așeza la apus și la răsărit, la mișcă-nopțe și la mișcă-dî, că noi, Statul român, vom putea să trăim ca un comunitate isolat, basat pe un alt sistem de căt ar avea și marele imperiu rusesc și regatul Ungariei și Bulgaria, până și Muntenegru! Și atunci ești 'mî închipuiam că în-

tr'un spirit conservator problema s'ar fi pus, nu închipând ochii la soluțiuni care vorbند nevrind vor veni, ci din contra, preparând tărîmul ca ele să pôtă veni fără sguduire și fără primejdie. Credeam că mai ales un spirit conservator trebuie să se gândescă ce trebuie făcut mai cu zel și mai cu grabă ca ora sufragiului universal să nu sună înainte ca terenul să fie pregătit.

Acăsta era în realitate opera de îndeplinit de conservatori.

Și acăstă operă comportă două părți:

Trebue ridicat acela care va participa la sufragiul universal mai repede, trebue pe căile economice și culturale preparat tărâmul, astfel în cît mintea chiar a celor mai prudenti, în momentul când li se vor încredința tărânilor direct destinele țărei, ele să nu pôtă fi primejduite.

Iată de ce din punct de vedere politic și național, ridicarea tărâului pe căile economice și culturale este o operă tot-d'o-dată și națională și conservatoare.

Mai putea un spirit conservator îngrijit de transformări prea repezi, să mai facă ceva pentru a întârzi sufragiul universal.

Aș fi înțeles să dică: avem actualmente alt sistem. Să'l facem să funcționeze așa de bine în cît chiar ómenii cei mai nerăbdători, chiar partizanii celi mai aprigii ai sufragiului universal să dică: la urma urmelor avem acum ceva așa de bun, un sistem cu care suntem așa de mulțumiți, în cît de ce să'l mai repudiem pentru necunoscut, chiar dacă în principiu necunoscutul ar fi superior.

Ei bine, d-lor, prezența d-lor Bădărești și Vlădescu pe acăstă bancă ministerială mă dă răspunsul dacă d-vostre atău avut un sentiment conservator în acăstă privință.

Diceam că înțelegeam că pentru prepararea sufragiului universal să cereți, și să cerem toți, ca pe tărâime să o ridicăm cât se poate mai grabnic din starea în care se găsesce.

Pentru acăstă trebuie justiție și administrație mai bună, trebuie scăzută multe și mai bune, trebuie starea economică îndreptată. Pentru acăstă nu este de sigur un panaceu universal și o singură măsură, pentru starea economică a tărâului sunt multe de făcut. Sunt legi asupra condițiunii lor agricole, sunt legi asupra comerциului de cereale de făcut, sunt multe de făcut.

O voce: Atău făcut ceva?

D. I. I. C. Brătianu: Între acestea multe este și o măsură pe care asemenea o cred forțe conservatoare, este măsura de a înlesni tărâului posibilitatea de a deveni proprietari.

Nu există bază conservatoare mai solidă într'un Stat de cît o tărâime proprietară.

Raționamentul arată și istoria a probat peste tot acest adevăr.

De aceea, când noi am vorbit de înșințarea Casei nurale, am vorbit de o măsură cu caracter eminent conservator.

Ca nouă probă voițu cite ce cugetă de asemenea instituire un spirit, nu numai conservator, dar de sigur unul din spiritele

cele mai recalcitrante ori cărei idei de inovație și de progres democratic, voițu citea Barbu Catargiu care la 1862 dicea:

„Noi, d-lor, dicem tărânilor: sunteți liberali, puteți cumpăra prin munca văstră moșii întregi; puteți, prin silință, ajunge până la cele mai înalte funcțiuni; ba, încă le dicem și mai mult: vă creiem o Bancă de credit de unde să puteți lua fondurile trebuințioase ca să cumpărați ce veți voi.“

Ei bine, d-lor, când noi venim cu o instituție recomandată de Barbu Catargiu, să simucați că aducem soluții sociale, este, de sigur, un ce forte extraordinar.

D. M. G. Cantacuzino: Aceasta este același mod de a face istoria ca și cum pretindeți că d. prim-ministru a făcut parte din majoritatea liberală.

D. I. I. C. Brătianu: Nu am dîs acăstă. Am dîs, însă, că partidul și guvernul național-liberal să au felicitate de concursul prețios pe care l-a avut din partea d-lui senator Gh. Cantacuzino.

D. M. G. Cantacuzino: Său felicitat când a făcut să cadă legea asupra succesiunilor propusă de Ion Brătianu? Său felicitat când a trântit la Ploesci pe Ion Brătianu care era prim-ministru atunci? Vă rog să-mi răspundeți.

D. I. I. C. Brătianu: Vă răspund că tatăl meu să a felicitat de căte ori d. Cantacuzino a fost ales și că tot ce ia stat prin putință personal ca să se pôtă felicita a făcut.

D. M. G. Cantacuzino: Chiar când a căzut d-sa ca prim-ministru, nu este așa?

D. P. Brătășeanu: Chiar când Catarciu v'a sprijinit în cestiunea Ghenadie?

D. I. I. C. Brătianu: Aș ruga pe d-nii intrerupători să-mi permită să vorbesc. Anterior am voit să tac precum observam d-lui Cantacuzino, și nu mi-a fost permis. Pe urmă am voit să intrerup și nu mi-a fost permis. Acum m-am decis să vorbesc, dar să-mi permită să vorbesc după cum cred eu, iar nu după cum ar voi domnii întrerupători, mai cu sémă că chiar dacă aș voi să-mi satisfac, cu capul meu, nu aș putea să vorbesc precum ar vorbi d-lor.

D. președinte: Aici are dreptate d. Brătianu. Lăsați-l să vorbescă cum înțelege d-sa.

D. I. I. C. Brătianu: D-lor, dicém că noi, în ridicarea economică a tărâimei, vedem o necesitate națională. Faptul că săracia apăsa pe om este un fapt de mult și forță de mult adeverit. Mai deunădi citteam că în secolul al XV-lea unul din cei mai iluștri artiști și cele mai mari suflete, Bernard Pallisy, exprimase acest adever într-o formă forță concisă. El zicea: „*pauvre empêche les bons esprits de parvenir*“.

Mai deunădi audeam, sub altă formă, pe un reprezentant conservator, pe d. N. Filipescu, spunându-ne că este o necesitate de neam ca nicăieri tărâimea română să nu se simtă mai fericită de cît în Regatul României!

Acestea sunt adeveruri cari, pentru o înimă românescă, nu au nevoie nici de a fi

documentate, nici de a fi explicate, și noi am vîdut, în Casa rurală, posibilitatea de a conlucra la acest scop.

Ni s'a opus, însă, două obiecții formulate, nu ca obiecții de discuție ordinară, ci trămbițate precum trămbițău o-dinioră eralzii de arme declarăriile de răsboiu cele mai solemnă.

Ni s'a declarat că Casa rurală este una din acele primejdii sociale față de care partidul conservator, nu numai nu putea să rămână indiferent pe căile legale, dar că prin tōte mijloacele el o va impiedica. Și de ce? Pentru că acăstă măsură presintă, după d-vostre conservatori, două primejdii mari: una economică și alta socială.

O primejdie economică, pentru că e un rău a se desvolta proprietatea mică, de ore ce proprietatea mare produce mai mult și mai bine de cît proprietatea mică, și a se înmulții într-un Stat proprietatea mică, este a săraci acel Stat.

O primejdie socială, pentru că Casa rurală înșințându-se, se dă posibilitatea tărâului a cumpăra moșii, și astfel i se desvoltă pofta lui de proprietate, ceea ce poate da nascere la isbucnirea sociale.

Față cu aceste declarații teribile, noi ne-am menținut opinia, dar am fost prudenti. Casa rurală care a făcut parte din programul nostru, care a fost adoptat de toți ómenii noștri politici, pe care d. Aurelian și d. Costinescu au susținut-o, pe care eu am susținut-o, pe care d-nii Lascăr și Protopopescu au susținut-o, pe care toți fruntașii liberali au imbrățișat-o...

Voci: Și d. Sturdza a susținut-o?

D. I. I. C. Brătianu: D. Sturdza a susținut-o între cei d'ântăi.

Voci: N'am audit nimănii.

D. I. I. C. Brătianu: Casa rurală, doarită de noi toți, n'am aplicat-o imediat, și eu cred că am făcut forțe bine pentru că am voit ca ea, ca reformă mare, să nu fie numai în convingerea și în sentimentele noastre, ci să fie chiar și în convingerea adversarilor noștri. Constat ați că pe cei 10 ani de răbdare nu iam perdit. Partidul conservator nu se mai poate opune ați la principiul Casei rurale.

Am asistat chiar la acăstă discuție la citirea unei circulări a d-lui ministrul de finanțe, ministrul al partidului conservator, care a fost primită cu aplausuri în acăstă Cameră, în care circulară se spune că bunurile tărânești trebuie impuse la imposite mai mari de cît proprietatea mare, pentru că ele produc mai mult.

Dacă este un dram de dreptate în simțimîntul d-vostre veți admite că, dacă după d-vostre la impozit este drept să plătescă pămîntul tărâului mai scump pentru că produce mai mult, nu mai puteți d-vostre conservatori din punct de vedere teoretic, să spuneți că se sărăceaște tăra când proprietatea mare scade și proprietatea mică crește.

Tot așa vății distrus și a două obiecții. Numai puteți declara că a da tărânilor posibilitatea de a deveni proprietari este a

deschide ușa unei primejdii sociale, după ce am văzut în programul guvernului anunțându-se că Statul are intenția să cumpere moșii pentru a le împărți la țărani.

Din tōte felurile în cari se poate încurajia formarea proprietăței țărănesci, eu cred că, de și cel mai puțin eficace, sistemul d-vostre de a transforma Statul în distribuitorul perpetuu de pământuri este și cel mai puțin prudent și cel mai puțin în armonie cu obiceiurile de economie pe cari voim să le desvoltăm în țărănamea nostră. Sistemul d-vostre consolideză, confirmă și permanețează în spiritul țărănumi că de căte ori el nu are pământ nu trebuie să se adreseze nicăi la munca lui, nicăi la veri-un institut de credit, ci la Stat și că Statul este dator să-i dea pământ.

D-lor, de sigur pote cine-va să fie contra sau pentru dezvoltarea proprietăței mici, dar odată admisă necesitatea între cele două soluții propuse de partidul liberal și de partidul conservator, dacă aceea a național-liberalilor este mai eficace ca rezultat practic, aceea a conservatorilor din punct de vedere moral, al unei primejdii sociale, este de sigur incomparabil mai riscată.

Repet, deci, că n'am percut cei dece ani pe cari i-am așteptat pentru că înșivă ati distrus ambele obiecții pe care ni le făceați, și ne găsim astăzi cu programul nostru față de o necesitate recunoscută căreia trebuie să-i dăm o soluție și căreia i-o vom da.

D-lor, dicém că cestiunea țărănească o considerăm noi ca o mare cestiune de Stat și de neam și că, prin urmare, ori cine lucreză pentru ridicarea țărănamei, face cel mai curat și cel mai bun patriotism.

Nu neg patriotismul nimănui și de sigur nu neg simțimintele de patriotism pe cari în frase așa de frumose, le-a exprimat d. M. Cantacuzino. Sa'mi fie, însă, permis să spui că nu tōte concepțiiile patriotice sunt identice și că, întrucât mă privesc, eu mă fălesc că concepția mea nu se asemăna cu a d-sale.

Manifestările de patriotism se pot face și prin ce spui, se pot face mai ales prin ce faci, și căte odată se fac și prin ce taci.

Prin ce n'a tăcut d. M. Cantacuzino, eu cred că nu iși-a manifestat patriotismul.

D-sa ne-a vorbit aici de cestiunea macedoneană.

In momentul când oponziunea, căreia îi ar fi permis să aibă o conștiință mai slabă a răspunderilor, a găsit de cuviință că nu trebuia să facă din cestiunea macedoneană o armă de partid, în momentul când n'am voit să slabim într-nicic acțiunea guvernului pentru că naționaliștii noștri sunt în fața cuștelor și revolverelor unor adversari fără scrupule, în momentul când am crezut că nu era patriotic să căutăm între noi ale căi sunt greșelile și ale căi sunt meritele isbândilor, în acel moment reprezentantul guvernamental găsesce de cuviință să ne vorbescă de școalele închise de Haret, găsesce de cuviință să ne vorbescă de isbândile da-

torite strășniciei d-lui ministru de externe și găsesce chiar de cuviință să ne vorbescă de un cas pe care a avut pudoreea să nu'l numeșcă, dar de care de sigur d-sa ar fi trebuit să aibă patriotismul să nu'l pomenescă, când era vorba de cestiunea macedoneană în Parlament.

D. M. G. Cantacuzino: Patriotism era să nu le faceți d-vostre, să nu deschideți cestiune pe acel caz.

D. I. I. C. Brătianu: D-lor, când cine-va are o concepție înaltă, un simțimint adânc pentru o idee, caută că acea idee să o deslege de tot ce poate să o încarce pământesce, de tot ce o poate slabi sau cobori, pentru că nimeni să nu o pote atinge cu patimile sau cu criticele sale. Când cine-va are un simțimint adânc al religiunei, caută că religiunea să o despartă de persoanele cărăi o servesc.

Când cine-va are un simțimint înalt de patriotism, caută că ori cărăi ar fi simțele concrete, să deslege cestiunile personale de interesele mari ale patriei.

D. Mihail Cantacuzino: când a vorbit de Ghenadie, legând de dēnsul cestiunea religioasă, a făcut o greșală. A fost o greșală de același fel cum a legat cestiunea Macedonie de un nume pe care nu a voit să-l pronunțe în Parlament.

D-lor, aș putea să intru pe acăstă cale, dar de la început am țis că sunt cestiuni asupra căror patriotismul constă în a tăcea.

D. M. G. Cantacuzino: Cam târziu.

D. I. I. C. Brătianu: La urma urmelor dacă aș ești învingător, pe spinarea cui ar fi isbendă? Eu cred mai bine să așteptăm. Cu tōte provocările nepotrivite pe care le-am primit de la reprezentanții guvernului, eu cred că rolul nostru este de a tăcea în acăstă cestiune pe căt ne este posibil și, în limitele în cări gesturile ministeriale ne vor permite, să dăm guvernului concursul nostru față cu adversarii din străinătate. Când isbendă va fi dobândită, vom face atunci și partea răspunderei și partea meritului fie-cărui.

Diceam că sunt concepții diferențiate de patriotism, dar sunt și concepții deosebite ale gloriei naționale.

Eu mărturisesc că cred că peste 50 de ani, când cine-va va citi într-o colecție de opere literare frumosul discurs pe care l-a pronunțat d. Mihail Cantacuzino și când va vedea acolo că gloriile României moderne sunt constituite dintr-un tun care era să se tragă într-o anume împregiurare la Sulina, și din modul cum s'a primit cererea de hrană a Potemkinului—d. Cantacuzino a uitat să pomenescă și vizita reprezentantului lui Meñelik,—eu cred că cititorul va fi fără mirat și va verifica cu uimire data discursului, întrebându-se dacă e din aceașă epocă în care alt partid de căt acela al d-lui Cantacuzino a înscris date ca 1848, 1857, 1866, 1878 sau 1881, de cări când vorbim noi...

O voce: Ca 1870, de ce nu-l spuneți?

D. I. I. C. Brătianu: De cări, când vorbim noi, ne spuneți că ne plac frusele mari și de cări vă asigur că dacă nu vorbim mai

des o facem dintr'un simțimint de o adevărată modestie, față de nisice adversară ca d-vostre. (Exclamări).

D. Cantacuzino: în expresiunea călduroasă a patriotismului său, ne-a vorbit și de cestiunea Basarabiei și ne-a spus ce erore s'a comis nefăcându-se retrocedarea Basarabiei de bună voie în schimbul unor părțimenteri de pe malul cel-alt al Dunărei.

Și m'am gândit, d-lor, curiosă teorie patriotică și stranie consecință politică!

Dupe ce deci de ani ni s'a adus acuzația din partea adversarilor noștri politici că am vindut Basarabia, acum se ivesc o altă acuzație: de ce nu am tărguit suflete de cetățeni români pe părțimenteri din cea-altă parte a Dunărei.

D-vostre cări nu ati înțeles sentimentul acelor omene cări în primii ani ai formațiunii unui Stat n'au voit ca sentimentul public să concépă măcar posibilitatea ca cetățenii din Regat să pote și tărgui și să pote și schimbări, de sigur că aveți altă concepție patriotică de căt aceea pe care o aveam noi.

D. M. G. Cantacuzino: D-vostre sciți forte hine că Basarabia era pierdută încă înainte de răsboiu.

D. I. I. C. Brătianu: Nu o sci și nu este exact.

D-lor, dar diceam: nu se teme d. Cantacuzino că dacă ar chema pe cititorul vîculelu viitor să caute paginile de glorie națională ale partidului pe care il reprezintă, în loc să dea de Potemkin și tunul de la Sulina o să dea de Hallier și Lindley?

Nu și reamintesce d-sa cum...

D. M. G. Cantacuzino: Lindley a fost anterior angajat de două primări liberali.

D. I. I. C. Brătianu: Si nu și reamintesce d. Cantacuzino că dacă, cum diceam adineor, patriotismul se poate exprima și prin ceea ce fac și prin ceea ce spui, el se manifestă mai ales prin ceea ce fac; nu și reamintesce că d-sa nu este numai orator aplaudat al unei majorități, dar că este reprezentant al municipalității București și că pe timpul care l-a pierdut—de alt-fel cu mult folos—de a căuta în dicționar cuvinte forte frumose și de a construi frusele forte cadențate, putea să-l întrebuințeze din punctul de vedere patriotic și în alt mod, care ar fi obținut aplause și în afară de Parlament.

D. M. G. Cantacuzino: De sigur că în cestiune de patriotism n'am să vin să iau lecții de la d-vosă. (Aplause).

D. I. I. C. Brătianu: Am spus de la început: n'am pretenție să dau lecții de patriotism nimănui și n'am pretenție de a nega nimănui patriotismul.

Constat numai că sunt concepții deosebite de patriotism.

Este patriotismul care emană din acte, este patriotismul care se produce cum produce albina mierea, este patriotismul lui Lazăr Duma, acela care era să fie omorât, și pentru care regret că în Parlament nimănii nu a ridicat vocea.

Pentru că am pronunțat numele lui vă

propun, d-lor, ca în numele tutulor, să îi trimitem salutul nostru și să aclămăm în dînsul un adevărat factor al adevăratului patriotism. (Aplause).

Este patriotismul, d-lor, acela al micului invățător, care și petrece diua și noptea pentru a desvolta cultura copiilor de țărani. Este un patriotism fără fecund al acelora cără lucrăză pentru Băncile populare. Este patriotismul oménilor superiori a căror opera ne umple pe toți de mândrie, de pildă acel al unui Saligny care, prin lucrările sale românești, face cinstea neamului nostru.

O voce: Lăsați pe d. Saligny.

D. I. I. C. Brătianu: Este patriotismul tutulor acelora cără fac o muncă națională.

Fiind că, de sigur, dacă patriotismul poate varia ca concepțione personală, el variază și cu fazele istorice, și în epoca în care trăim nu există manifestare de patriotism mai activă și mai permanentă de căt aceea care se exercită pe terenul economic. Politica statelor este astăzi condusă de idei economice. Răsbările chiar sunt făcute din interesul economic.

Nu vreați intru nimic să ofensez pe d. primar al Capitalei și nu dic că un discurs frumos nu poate să nu fie o operă patriotică.

Cel mult modestia sa poate să fie jucită când aș compara cuvintarea sa cu Divina Comedie a lui Dante.

De sigur opera lui Dante a fost operă eminentă patriotică, a operă literară, pe care s'a basat patriotismul Italiei; dar veșteți, dupe aceea a trebuit și sabia lui Garibaldi și a lui Victor Emanuël, și conspirația lui Mazzini și diplomația lui Cavour, iar actualmente patriotismul se face la negocierile tratatului de comerțiu.

D. Ion Lahovari, ministrul domeniilor : Cavour a tărguit susțelete.

D. I. I. C. Brătianu: D-le Lahovari, d-le ministru, sunteți un intrerupător fără prețios. Cavour a cedat Savoia pentru a face unitatea Italiei. Vă rog să citiți istoria. (Intreruperi).

Dic că în faza actuală manifestarea cea mai normală a patriotismului este acea care se face pe terenul economic în toate Statele.

Acăstă manifestare la noi nu este nouă. Deja generațiunile cără ne-au precedat au înțeles necesitatea ei.

Acei cără au făcut căile ferate de Stat, cără au instituit creditele, acele credite cără au dat nascere la aşa tumulte în acăstă Adunare, acei cără au făcut Banca Națională... (sgomot, intreruperi)... acei cără au stabilit toate aceste instituții, au înțeles că dacă sunt epoci în cără naționalismul românesc trebuia să se manifeste prin sabia lui Mihai-Vitezul și altele, în cără își aflau exențiala expresiune în operile lui Șincai și a lui Gheorghe Lazăr, actualmente adevăratul patriotism trebuie să se manifeste prin organizarea economiei românești.

Vorbind de economia națională, nu pot să nu vorbesc de capitalurile străine. Am audit și de rendul acesta ceea-ce s'a mai dis-

in alte Parlamente conservatoare. Oratori d-vostre susțin că capitalurile nu pot să aibă o naționalitate și că a susține că originea capitalului poate să aibă veră-o importanță, este o eresie sciințifică, este o părere copilară.

D-lor, respect fără mult opiniunile adversarilor mei și, deși din punctul de vedere românesc eram sigur de ceea-ce susțineam, am căutat totuși să văd dacă din punctul de vedere pur teoretic nu cumva autoritățile sciințifice vă dau dreptate.

Am recitit deci autorii și peste tot la Wagner, la Roscher, la Eheberg, peste tot am găsit teoria contrarie, adică că originea capitalului are o fără mare influență. Am găsit, cum dice Eheberg, că „banii străini intrați într-o țară pot avea urmări desavantajioase, mai ales dacă un debitor slab în fața unui creditor puternic, care usază de puterile sale din punct de vedere politic și economic, căci prin acesta țara debitore este adusă în mare dependență de străinătate“. Am găsit în Wagner că „împrumuturile ce provin din străinătate se pot aprecia în mod favorabil dacă sunt menite a mări capitalul indigen. Aș și desavantajii, cum ar fi dependența politică și economică a țării respective de străinătate.

„Acțiunea capitalului străin depinde și de forma în care vine el în țară și anume dacă vine în formă de bani sau în marfă.

„Indatorirea către străinătate poate avea desavantajii economice prin faptul că devine tributară cu plata intereselor și a restituirei capitalului (totuși acesta se poate plăti cu ușurință, dacă împrumuturile sunt bine utilizate) și desavantajii politice. Dar pericolul cel mai mare constă mai cu seamă în stagnațiunile ce se pot ivi în balanța internațională de plată și, deci, și în operațiunile de credit, de bani și de Bancă indigene, (manopere de bursă, etc.) în timpuri critice, economice și politice“.

N'am să iau mai mult timp cu citări de teori, le poate ori-cine complecta.

Dar lăsând ori-ce teorie abstractă la parte, este un fapt care reiese clar pentru un observator politic, anume că Statele mari sau mică exportatoare de capitaluri se interesează fără mult de sortă acestor capitaluri și le urmăresc prin toate mijloacele politice de cără dispun.

Intr-acăstă ordine de idei, mai deunădi—sunt trei dile—citem un interview dat de Witte, președintele consiliului rus, căruia nimeni nu îl va contesta capacitatea economică, simțul practic și experiența politică. Dînsul face o declarație fără gravă în acăstă privință. Vorbind de turburările din Imperiu și negând posibilitatea ca Rusia să nu și plătească datoriile, spune că negreșit, chiar admiteând schimbarea guvernului actual într-un revoluționar, acesta tot ar plăti datoriile pentru cause morale, cără au valoarea lor în ori-ce suflet rusesc și din principiul relațiunilor ce ar fi obligat la întreținere cu puterile străine. Si adaugă: „In genere credeți că o țară sfâșiată de lupte interne, ruinată materialmente, să fie în stare

de a se libera de obligațiunile sale? Creditori unei asemenea țări s'ar amesteca pentru a pune totuși în regulă, dar nu pot concepe să ajungă în asemenea stare de căt țară în decadentă Turciei“.

Prin urmare iată representantul unui mare imperiu, unul din economiștii practici cei mai de seamă, ajuns la situația lui mai ales prin vasta sa experiență financiară, care mărturisesc că într-un moment grav el concepe posibilitatea ca Statele de unde vin capitalurile să intervină pentru a pune regulă în țara unde ele sunt introduse.

Tot în aceași zi mi-a căzut în mână resumatul broșurei profesorului Schliemann, care a făcut atâtă sgomot, asupra Marocului și din care vă citesc următorul extract:

„Ministerul marinei explică într-un raport adresat Reichstagului că capitalurile germane angajate în Rusia sunt mai considerabile de căt în ori-ce altă țară, sunt prețuite a fi de patru miliarde.

Pe scurt, conchide profesorul Schliemann, interesul moral și material al Germaniei în privința restabilirii ordinei în Rusia este extraordinar de mare.

In scurt, interesul material și moral al Germaniei în privința restabilirii ordinei în acăstă țară este extraordinar de mare pentru că erau atâtea capitaluri angajate“.

Deci, d-lor, oménii cu răspundere și cu autoritate admit că adevăr nediscutabil că un Stat care trimite capitalurile sale într-altă țară, nu se poate desinteresa de ele.

Dar am fi avut ore nevoie de acăstă declarație pentru a ne convinge de acest adevăr? Cercetați în ce constă problemele politice mondiale de azi, care e problema din Africa, ce s'a întemplat în China, în ce constă dificultățile din Venezuela, care e situația Portugaliei. Nu sunt ore atâtea exemple, chiar și pentru acei dintre noi ce citesc mai puțin, că, capitalurile importante dintr-o țară, își păstrează naționalitatea lor? Sa și pote vări să faceți un simplu joc de cuvinte, să distingeți pe capitaluri de capitaliști, întocmai ca și cum dacă aș afirma că într-un oraș sunt atâtea milii de susțe, 'mă-aș dice: nu sunt susțe, sunt oménii; susțele nu se pot număra.

Eu discut, d-lor, în mod serios și nu cu jocuri de cuvinte.

Vedeți, nu e Stat din care să se exporte capitaluri, cără să nu admite că doctrină absolut nediscutabilă dreptul lui de a se interesa de mersul țării aceleia în care acele capitaluri sunt introduse.

Dar vări alte pilde mai concrete? Ce s'a întemplat în casul Tubini și Lorendano? A fost ore alt-ceva de căt o cestiune de capitaluri străine? Răboiul burilor n'a fost o cestiune de capitaluri? Care este cauza controlului pus de Stat asupra Greciei? N'am văzut de căt într-un ziar elin megaloman, susținându-se că acest control e spre cea mai mare glorie a elenismului și că el provine din interesul viu purtat de Europa pentru grecism, pentru care a făcut ceea ce n'a făcut pentru nimănii alti: de dragul

finanțelor grecescă și stabilit o tutelă europeană.

Serios vorbind însă, nu este controlul european asupra finanțelor Greciei, proba cea mai completă a interesului pe care l-a Statele exportatoare de capitaluri, de bani naționalilor lor?

D. Ion Lahovari, ministrul domeniilor: Ce păcat că n-a spus acest lucru tatăl d-vosă, d-le Brătianu, atunci când a dat concesiunea Strussberg-Openheim într-un singur an și a făcut 700 milioane lei împrumut în Germania, de la 1881 până la 1888! (Aplause prelungite).

D. I. I. C. Brătianu: D-le Lahovari, cu d-vosă este discuția tot-d'a-una agreeabilă. Întăi pentru că sunteți obiectiv și apoi fiindcă sciști istoria.

Eu vă rog, însă, să vă reamintiți un lucru, că dupe ce se dăduse acăstă concesiune lui Strussberg, și când era pote momentul de a fi învățat multe din modul cum o rezolvaseră d-vosă, d-le Lahovari, și protestat contra Camerei conservatoare care vota concesiunea Crawley dată de un guvern conservator. Văști mai reaminti aceia că d-vosă care vă plângă că tatăl meu a făcut prea mari împrumuturi, sunteți coleg cu d. ministru de finance, care a spus că mai vrea să începă 600 de kilometri de căi ferate în primăvara acăsta.

Revin la subiect și resum. (Intreruperi). Pentru acei cari nu citesc nimic din cele ce se întemplă în străinătate, dacă ar rămâne căt de mică îndouială asupra importanței pe care Statele exportatoare o acordă capitalurilor lor, și adăuga că d-vosă cari și au rușinea să vă ocupați de afacerea Hallier, ar trebui să sciști că capitalurile străine au naționalitate. (Aplause).

D. Ion Lahovari, ministrul domeniilor: Am plătit noi poliță trasă de d-vosă.

D. I. I. C. Brătianu: Intreruperea acăsta e atât de extraordinară, în cât nici nu încerc să vă mai răspund.

Dar, d-lor, dacă capitalurile străine au naționalitate pentru cei ce le exportă, cum n-o să aibă naționalitate pentru cei cari le importă?

Când cel de unde vine se interesază de ele, le urmăză cu întrăga lui putere politică, cum pote să dică cel care le primesc: mie 'mi-e indiferent de unde, cum și pentru ce aduc bani, puțin mă importă, banul n'are miros și n'are naționalitate.

Acest caracter al capitalurilor străine l-a înțeles Ion Brătianu de care vorbea d. ministru Lahovari, și amicii săi politici. Totuși pentru că au înțeles că de greu a pasă asupra noastră faptul că lăute cestiuile de capital și de muncă erau în mâna străinilor, înainte chiar de independență completă politică a început să se gândescă partidul național-liberal, și cu el mulți dintre conservatori, cum trebuie să organizeze muncă națională, pentru ca afaceri ca acea a lui Strussberg să nu se mai poată întămpla.

Acăstă preocupare a fost origina creaționii creditelor, ei se dătoresc protecționei

industriei naționale, ea a făcut ca regia monopolurilor Statului să fie luată de sub administrația străină. Iar dupe independentă, împinsă de aceleași gânduri, au răscumpărat căile ferate, au făcut Banca Națională și când a fost vorba de a se începe lucrări nouă—aș fi dorit să audă și d. ministru Lahovari,—când a fost vorba să se facă lucrări nouă, cel d-antăi care le-a început prin întreprinderi și ingineri români, cel care a încredințat muncii naționale mijii de kilometri de căi ferate, porturile și podul peste Dunăre, a fost guvernul lui Ion Brătianu.

Procedând tot dela acăstă idee de organizare a muncii naționale, s-a instituit și domeniul Coronei, în aceeași epocă înființat, pentru a face dintr-ensul un model de muncă agricolă, cinstită și fecundă.

Nă părut indiferent acelor omeni de la cari noi ne inspirăm dacă munca în acăstă țără e în mâna românilor sau dacă nu e în mâna lor.

D-lor, din lăute aceste instituții despre care am vorbit, mă voi opri numai să dic căteva cuvinte despre două, fiindcă sunt cele despre cari vă place mai mult să vorbiți: Banca Națională și Creditul rural.

Vedeți că nu numai nu evit nici una din discuțiunile cari vă convin, dar din contra le provoc cu cea mai mare satisfacție.

D-lor, am ășis că Banca Națională s-a înființat dupe răsboiu, pentru ca să ne asigurăm independența economică, cum ne dobândisem pe cea politică.

Pentru a judeca rădele ei, aş întreba din nou, cum am mai întrebat în Cameră în dilele trecute pe d. ministru de finanțe de la 1900, pe d. General Manu, care e present și care alătă-ier 'mi-a răspuns prin tacere, 'l-ăști întreba dacă în momentele de criză primejdiosă a finanțelor Statului, d-sa n'a fost fericit că are în față sa o Bancă Națională în mâna românilor și dacă în ea n'a aflat un sprijin care 'i-ar fi lipsit dacă ar fi fost în mâna capitalurilor străine.

Vedeți, d-lor, pentru a judeca instituțiunile trebuie să considerăm interesele mari pentru cari au fost fondate, și din acest punct de vedere rezultatele pe care le dau.

Trebue să ne întrebăm dacă înființarea Băncii Naționale a avut asupra pieței noastre, asupra comerciului român, asupra întregiei organizații de bancă și scont un efect din punct de vedere național bun, iar nu dupe cum spunea d. Cantacuzino deunădi, care a fost devidendum pe care 'l-a luat.

D. M. G. Cantacuzino: Eu n-am vorbit despre acăsta.

D. Pascal Toncescu: Eu am ășis.

D. I. I. C. Brătianu: În cutare sau cătare împrejurare, pentru că nu se convine a se judeca cestiuini atât de mari pe un teren atât de strimt...

D. Pascal Toncescu: Am ășis că la 1899 Banca dăduse 24 la sută dividende, punând Statului în același timp condiționi imposibile. Pentru acăsta fac apel la d. Filipescu.

D. I. I. C. Brătianu: Precum vedeți, pentru a constata rolul Băncii Naționale și rezultatele date de ea pe teren național, m'am adresat la ministrul de finanțe conservator, cari au avut răspunderea cea mai grea. De lăudul trecut n-am putut să mă adresez d-lui Nenițescu, căci presida Camera, dar astăzi mă adresez și d-sale, care a lucrat în consiliul Băncii și nu a făcut nici o obiecție de felul celor pe care le faceți d-vostre adă.

D-lor, o altă instituție care a avut onorurile unor atacuri și mai violente, este instituția Creditului funciar rural.

— Sediția se suspendă pentru 10 minute.

— La redeschidere.

D. I. I. C. Brătianu: D-lor, precum suntem, partidul național-liberal a înțeles încă de la început însemnatatea care era ca tot ce pote să fie rezervat muncii naționale în acest Stat, să fie rezervat ei și să fie organizat de densa. Partidul național-liberal nu asistase la greutățile cestiuinei Strussberg, de care de altfel nu el era răspunzător, nu asistase cu acea indiferență pe care o pote păstra numai omul care sau n'are grija răspunderilor pe cari le portă, sau n'are capacitatea necesară de a le patrunde și care din greșelile făcute de el sau de alții nu scia să tragă nici o consecință și nici o învățatură.

Partidul național-liberal încă de la început a constatat necesitatea de a organiza munca națională, și între primele organisme cari a creăt că trebuie să le facă a fost acela al Creditului rural, spre a se asigura proprietatea rurală. Nu era de sigur instituție cu un caracter mai conservator de căt acăsta. Partidul conservator atunci la guvern, avusese de asemenea soluție, vrea să aducă o bancă din străinătate spre a îndeplini același oficiu. Predecesorii noștri naționali-liberali, însă, concepuseră o altă organizație cu caracter pur românesc.

Cu ajutorul și a altor inimi românescă în afară de partidul național-liberal, s-a organizat astfel Creditul funciar pe basele de așa.

D. Ion Lahovari, ministrul domeniilor: D-le Brătianu, vă înșelați, legea care a constituit Creditul rural pe baza asociației mutuale de proprietari, a fost votată la 1873 sub guvernul lui Lascăr Catargiu, de către o Cameră conservatoră.

Un ministru conservator, Epureanu, a ieșit din minister tocmai fiindcă nu a împărtășit acăstă idee, și acăsta este cauza pentru care Epureanu a trecut în coaliție cu d-vosă în contra guvernului lui Lascăr Catargiu, figurând în cel d-antăi minister atâturi cu tatăl d-tale, dupe cădere guvernului conservator.

Încă o dată, ambele credite au fost votate, pe baza asociației mutuale a proprietarilor, de Camera și guvernul conservator.

Acăstă este istoria.

D. I. I. C. Brătianu: D-le Lahovari, întreruperea d-vosă nu mă învață nimic.

Teoria d-vostre istorică asupra fundării Creditelor este tot aşa de adevărată, precum ar fi dacă ne-aţi spune acum că, dacă nu s'a admis în cestiunea terenurilor petroliere soluțunea d-vostre de astă-primăvară, este pentru că d-vosstră și cu colajii d-vostre de minister, v-ați hotărât din propria d-vostre inițiativă să faceți alt-fel de căt declaraserăți cu câteva dile înainte, că aveți intenționea să procedați. Un om ca d-vosstră, cu pasiunile pe cari le aveți, pasiuni cari vă fac prea mult merit în partidul pe care'l cinstiști de 30 de ani cu prezența d-vostre și vă dă o adevărată caracteristică, nu puteți avea autoritatea necesară pentru a face istoria.

Nu așă stă înființarea Creditului funciar. Ea a fost precedată de o intensă campanie politică, ale cărei documente au fost publicate și pe cari vă invit a le citi; vă veți reaminti astfel că acăstă instituție n'a fost de loc opera spontanee a patriotismului luminat a guvernului pe care'l susțineți.

D. Aurel Eliescu: D-le Brătianu, o singură întrebare. Guvernul putea să se opue, dacă nu vrea să cedeze la acăstă campanie?

D. I. I. C. Brătianu: D-le Eliescu, sunt lucruri la cari guvernul nu se poate opune.

D. Aurel Eliescu: Dacă nu voia, n'avea de căt să se retragă.

D. I. I. C. Brătianu: Pe calea pe care din nenorocire a pornit din nouă guvernul conservator, v'am dat deja probe că sunt cestiuni pe cari el nu le poate tranșa, contra unei opinii publice luminate. Si sper că vom mai da și altele.

Dar, în fine, înființat de liberali sau de alții, asta e cestiune de istorie. Eu credeam, că Ion Ghica, Dumitru Sturdza, Ion Brătianu, credeam că afară de George Cantacuzino, care se așă și el într primii membri ai acestui credit, mai târziu numele sunt liberale. Dar, indiferent de cine a fost înființat, constat că era o operă eminentă conservatoare, era o instituție chiamată să scape proprietatea mare de uzură și organizată astfel în căt să rămână în mâinile românescă sub controlul Statului. Cum și-a indeplinit sau nu rolul acăstă instituție?

O voce: Vă convine să spuneți cointrolată de Stat.

D. președinte: Nu mai intrerupeți, d-lor, lăsați să se îsprăvăscă o dată.

D. I. I. C. Brătianu: Eu așă rugă pe onorabilul intrerupător, care are o voce aşa de puternică, să-și menajeze vocea, pentru că l'previn că o să mai aibă ocasiunea să mai intrerupă. Când nu va mai intrerupe va rămâne fără altă armă de luptă în acăstă Cameră.

D. V. Ionescu: Eu am arme de luptă, dar să nu se mai scrie minciuni acoperite de semnatura șefului.

D. I. I. C. Brătianu: D-le președinte, sunt întreruperi la cari răspund eu, sunt cuvinte la cari cred că este datoria d-vostre să răspundeți.

D. președinte: Nu sciu la ce faceți alu-

Vă rog, d-lor, nu mai intrerupeți.

D. I. I. C. Brătianu: D-le președinte, n'ajunge să tacă. A ăs "minciună" și eu cuvintul acesta nu'l admit.

D. V. Ionescu: Dar "rușine", cum ați ăs d-vosstră, este parlamentar?

D. I. I. C. Brătianu: Să-și retragă cu-

viul; eu nu admit acest cuvint.

O voce: Cum o să "și-l retragă, când pro-

cesul este pendinte?

Altă voce: Ceretă ancheta judiciară.

D. președinte: Acăstă devine cestiune personală.

D. I. I. C. Brătianu: Nu este cestiune personală. Eu nu pot să vorbesc într'un Parlament în care sunt intrerupt cu cuvinte necuviințiose.

Prin urmare, dacă d-vostre n'aveți autoritate pentru a face să se retracte cuvintul, nu cred că sunt în posibilitate de a'mi continua cuvintarea.

D. V. Ionescu: Să-și retragă cuvintul de "rușine" și eu retrag cuvintul de "minciună".

D. președinte: N'am de căt să rog pe d. Ionescu să retragă cuvintul, dacă este impropriu. (ilaritate mare, prelungite aplause).

D. I. I. C. Brătianu: D-vostre considerați cuvintul "minciună", adresat unui om care vorbesce într'acest Parlament, ca propriu sau impropriu, pentru respectul Parlamentului pe care 'l presidați și'l reprezentați?

Voci: La ordine.

D. președinte: Eu nu cred să fie propriu.

D. E. Costinescu: Vă rog să constatați că ceea ce se califică de minciună este semnat și de d. Greceanu, și de d. Alex. Cantacuzino-Pașcani, și de d. Kalinderu, omeni cari sunt din partidul liberal. Acăstă se califică de "minciună" înaintea acestui Parlament.

D. I. I. C. Brătianu: Din momentul ce, d-le președinte, d-vosstră nu credeți că am dreptul să fac recurs la autoritatea d-vostre pentru că cuvintul "minciună" sau să fie reprimat conform regulamentului, sau să fie retras, eu nu mai vorbesc.

D. V. Ionescu: În locul cuvintului "minciună" pun cuvintul "neadever".

D. președinte: Sunteți satisfăcut, d-le Brătianu?

D-lor deputați, sunt 14 dile de cănd continuă discuționea răspunsului la Adresa și trebuie să terminăm căt mai repede acăstă discuție. Pentru acăstă vă rog să nu mai intrerupeți, căci astfel nu mai putem termina acăstă discuție.

D. I. I. C. Brătianu: Dică, d-lor deputați, că în privința acestei instituții, creată cu un scop eminentă conservator și național, suntem în drept toți să ne întrebăm dacă scopul a fost indeplinit și dacă ea a ajuns la rezultatul dorit de legiuitorul de atunci — conservator, ne spune d. ministrul al domeniilor.

Sunt departe de a nega dreptul și rolul Statului într'o asemenea instituție. Din contră, eu cred că Statul și Parlamentul așă

dreptul să se intereseze de ori-ce instituții, — chiar de acelea cari prin statutele lor nu ar avea contingente directe cu organe ale Statului, — întru că acele instituții ar putea să aibă un efect asupra economiei naționale; și cu atât mai mult primesc să examinez în Cameră care a fost rezultatul la care a ajuns Creditul funciar.

Care este, insă, rolul Statului față de o asemenea instituție?

Este el de a face însăși administrațiea ei? Este el de a înlocui prin intrerupători din Parlament, sau prin ziariști subvenționați, rolul acționarilor chemați ca să controleze administrațiea acelei instituții? Sau rolul Statului și al organelor guvernator este de a vedea dacă, din punct de vedere al creditului, al operațiunilor cari se fac, și al intereselor mari pe cari le reprezintă acăstă instituție, ea își îndeplinește ori nu chemarea?

În privința acăstă, cum am ăs, trebuie de la început să limpedim situaționile. Nu suntem aci în întrunirea asociațiilor creditului, suntem în Cameră și primesc aci discuție asupra instituției Creditului care cade în căderea acestui Parlament.

Pentru a aproba că control s'a exercitat asupra administrației Creditului funciar rural, este destul să vă amintesc că, în afară de întrunirile asociațiilor, există consiliul de administrație, care în mod normal, legal, și pot ăs permanent, supravegherà acăstă administrație și că n'a fost epoca, afară de două sau trei ani, în care acel consiliu să nu fi numărat în sănul său persoane din cele mai autorizate, membri ai parlimentului conservator.

Nici odată nu au ridicat învinuiri de natură acelora pe cari le ați audiu prin întrerupători și discursuri în Parlament și pe cari acei cari citește ore-care presă le-au putut citi.

D. Aureliu Eliescu: Acolo ordinea de di se fixeză de președinte. Cum era să le aducă în discuție?

D. I. I. C. Brătianu: Am înaintea mea un memoriu respunzător la aceste învinuirile aduse administrației Creditului. El este complet. Eu dintr-ensul mă voi mărgini să extrag acele date cari, precum am ăs, pot să intereseze și au dreptul să intereseze Parlamentul și tăra.

Pentru a constata dacă acăstă instituție și-a îndeplinit sau nu menirea, voi căuta să imit pe amicul meu, d. Costinescu, și să las să vorbesc cifrele cu elocința lor, în locul cuvintelor pe cari le-aș putea spune.

D. Aureliu Eliescu: Înainte de acăstă, să-mi dați voie o singură întrebare: Instituția Creditului a fost făcută în scopul de a scăpa marea proprietate de uzură. Insă puteți să-ăs spuneți căte din proprietățile primitive se găsesc în mâna proprietarilor de atunci sau a descendenților lor?

D. I. I. C. Brătianu: Se prea grăbesce d. Eliescu. Îi voi răspunde, căci cifrele pe cari voi să le citeșc așă răspundă tocmai la întrebarea d-sale.

Pentru a judeca mersul ascendent al acestei instituții voi obiecta că incepuse la 1873 cu un capital datorit de 374.000 lei; și că acel capital a crescut succesiv la

1874	la	17	milioane lei
1884	"	91	"
1894	"	186	"
1904	"	281	"

Aceste cifre arată locul tot mai de sămă ocupat de Creditorul funciar în economia noastră națională.

Voi arăta acum rămasările neplătite la finele anilor, cari dau o imagină fidelă a strictei administrației.

In primii ani, indiferent de administrație, ele sunt, bine înțelese, relativ mici, fiind că creditorii plătesc chiar din capitalurile imprumutate, dar privind mersul lor de la 1880 până astăzi, constatăm că ele:

La 1880 reprezintă 82,51% din anuitate și 6% din capital;

La 1884 reprezintă 81,56% din anuitate și 5,39% din capital;

La 1894 reprezintă 82,59% din anuitate și 4,66% din capital;

La 1902 reprezintă 55,03% din anuitate și 3,26% din capital;

La 1904 reprezintă 33,59% din anuitate și 2,08% din capital;

Diferența între 82,51% și 33,59% reprezintă de sigur o imagină a îmbunătățirei administrative.

Aceste două serii de cifre au de sigur o capitală importanță, dar e de necontestat că în afară de fluctuații datorite unor împregiurări ale momentului, cari se pot întâmpla oriunde, cursul efectelor unei instituții de credit dă în genere măsura cea mai seriosă a capacitatei sale și a rezultatelor ce le obține administrația ei.

C O M P A R A T I U N E

între cursurile rentei române 5% și 4% și cursurile funciare rurale 5% și 4% in timpul anilor 1900—1905.

An	Renta 5% 31 Decembrie			Scrisurile funciare 5% 31 Decembrie	Renta 4% 31 Decembrie			Scrisurile funciare 4% 31 Decembrie
	Berlin	Paris	București		Berlin	Paris	București	
1900	87,75	87,40	88,3/8	91,3/8	74,—	76,—	74,91	74,3/4
1901	94,50	91,50	93,20	93,1/4	80,90	81,60	80,—	79,4/8
1902	98,—	99,80	100,1/4	101,12	86,30	86,50	88,1/2	91,10
1903	100,10	102,10	100,5/8	102,75	89,50	91,90	89,1/2	94,25
1904	99,60	102,60	100,1/2	102,25	87,50	86,60	90,3/4	93,3/4
1905	101,25	—	102,3/4	103,571/2	93,75	95,70	93,1/2	98,—

Prin urmare, pe când renta Statului e 93 jumătate, efectele Creditului sunt 98 !

Ne aflăm într-un Parlament conservator, în care de sigur unul din membrii guvernului, cel mai admirat de majoritate, este d. ministru de finanțe și modul cum d-sa conduce creditul Statului vă storce aplause. Iar eu constat că renta Statului este de 93%, pe când efectele Creditului sunt 98% și membrii Parlamentului găsesc că instituția cu 98 merită toate criticile lor, pe cătă vreme de finanțele Statului cu 93 nu găsesc de căt laude de spus !

Observam adineor că s-ar fi putut întâmpla împregiurări momentane cari, în afară de soliditatea instituției în sine și fără vina administrației ei, să producă efecte deprințante asupra creditului ei.

In aceste împregiurări aș număra, de pildă, faptul că o persoană cu autoritate morală, dar reu informată, să vie să spună : "cutare instituție nu merge bine", de și ea merge bine în realitate.

Dacă persoană care spune acest lucru are autoritate, se întâmplă firesc o scădere a cursurilor, o scădere nemeritată, dar o scădere cu atât mai însemnată, cu căt e mai mare autoritatea acuzatorului.

Din acest punct de vedere, voi examina cum sta efectele Creditului, de când s-a inceput campania contra lui.

De rândul acesta scara valorilor ce vă citesc, nu mai reprezintă atât oglinda administrației Creditului, cît măsora autoritatea morală a acelora cari învinuiesc. Să se constate, fapt forte instructiv, că de la 2 Noembrie la 25 Noembrie, efectele Creditului s-au menținut, ba încă au crescut. Cele de 4% de la 96 1/2 la 97 3/4. Cele de 5% de la 103 1/2 la 103 3/4.

Aceste cifre nău nevoe de comentarii lungi. Ele constată ce valoare au acuzațiile aduse, în opinia publică cea mai luminată, căci e de sigur cea mai interesantă, ea care ține la urma urmei efectele. Dacă instituția ar merge în realitate reu, să fiți siguri că la prima alarmă, nu de dragoste, nici a noastră, a partidului național-liberal, nici a administrației Creditului, s-ar fi opri scăderea cursurilor.

D. Take Ionescu, ministru de finanțe: D-le Brătianu, să-mi dați vă să fac o întrebare fără nici o reuță.

Ați comparat situația fiscului cu a Creditului. Puteți să mai faceți o comparație: fiscul, când d. Costinescu cerea do-

sarele, trimetea dosarele la Cameră. Creditorul, când acuzații au cerut dosarele, nu vrea să le dea. (Aplause prelungite).

Constat acăstă singură deosebire.

D. I. I. C. Brătianu: D-le ministru de finanțe, am să vă răspund la cestiunea dosarelor. De altfel, credeam că am răspuns prin anticipație, mai ales pentru un om cu subtilitatea inteligenței d-vostre. Am spus că Statul are un rol de control, nu are, însă, un rol de administrație, și acuzațiile de natură acelor cari s-au adus prin presă, sunt acuzații cari cad direct în căderile consiliului de administrație, în cari nu numai sunt persoane cu autoritate întrigă, dar în care aveți chiar d-vosstră amici politici. Înveți permite, d-lor...

D. Take Ionescu, ministru de finanțe: Comisarul meu îi recunoștește dreptul... (Intreruperă).

D. I. I. C. Brătianu: Ca răspuns să vă citesc legea :

"Comisarul guvernului este însărcinat a vegheia la executarea legilor, a statutelor și regulamentelor.

"Are dreptul a examina registrele, condicile și documentele ori de căte ori va crede de trebuință pentru exersarea su-pravegherei sale".

Adică, să constate dacă imprumuturile sunt făcute în regulă, dar despre dosare nu se vede nicăieri nimic.

D. Take Ionescu, ministru de finanțe: Citiți mai la vale.

D. I. I. C. Brătianu: "Va putea ori când cere să i se arate fondurile cari se află în casă, precum și valorile de ori-ce natură".

Iată de sigur drepturi pe cari administrația Creditului nu le contestă.

D. Take Ionescu, ministru de finanțe: V-am pus acăstă întrebare, fiind că ați adus acăstă cestiune în Parlament.

D. I. I. C. Brătianu: Nu am adus-o eu, și nici n-am căutat-o. Am fost provocat de două ori asupra ei.

D. Take Ionescu, ministru de finanțe: Admiteți d-vosstră lucrul acesta, că este posibil să credeți că se poate închide acăstă cestiune, pe drept sau pe nedrept deschisă, — și nu am acum dreptul să spun dacă pe drept sau pe nedrept a fost deschisă, — dar, din momentul ce este deschisă, credeți d-vosstră că este posibil să fie închisă până ce nu vă veți adresa la alte persoane de către acele din credit ca să cerceteze? Vă înșelați. (Aplause prelungite și îndelung repetate).

D. I. I. C. Brătianu: D-vosstră, d-le ministru de finanțe, înainte de a fi organul unui partid politic, sunteți, în momentul de față, reprezentantul legei, și prin urmare, să luati legea și statutele acestui Credit și să le aplicați.

Dupe legea și statutele acestui Credit, cum am quis de la început, există un organ care are dreptul să facă totă cercetările, să schimbe totă persoanele, acel organ este întrunirea asociațiilor Creditului. Acolo puteți să faceți ce voți. Dar să veniți d-vosstră de pe banca ministerială să anunțați că puneti

în afară de lege un institut de o asemenea importanță și cu o asemenea influență asupra creditului Statului și a pieței României? Voit să ești din lege și din statutul ei, pentru a vă face organ al unor pasiuni de altă natură? Eu cred că acăsta este o adevărată operă anarhică, d-le ministrul de finanțe. (Sgomot, întreruperi).

D. B. Catargiu: Am asistat la o adunare generală a Creditului și am văzut persoanele care reprezintă pe asociații. Nu erau de cătă foști comisari și subcomisari de poliție. (Applause).

Voci: Bravo.

D. I. I. C. Brătianu: Dar d-vosă ce erați acolo?

D. B. Catargiu: Eram comisarul guvernului.

D. I. I. C. Brătianu: Ați făcut vre-o observație în această privință? Această observație trebuie să se facă la întrunirea de acolo. Faceți o confuziune regretabilă între

două incinte deosebite, când veniți să faceți aci asemenea acuzații. Precum d. ministrul de finanțe face o confuziune și mai regretabilă între marea sa autoritate și răspunderea de ministru al Statului și între situația sa de membru activ al partidului conservator.

D. Take Ionescu, ministrul de finanțe: Dacă ați fi fost d-vosă în locul meu, dați ordin comisarului să nu mai iscălăscă nimic.

D. I. I. C. Brătianu: Nu am dat niciodată ordine cu asemenea caracter; căci am cu totul alte concepții de interesele pe care Statul le are în asemenea cestiuni.

Am fost întrerupt și mi s-a pus întrebarea cum stațu cu urmăririle moșilor pentru care nu s-au plătit ratele.

Toamna în anii pentru care se fac mai mari învinuiri, adică de la 1898—1905 s-au vîndut numărul de moșii relatate în tabloul următor:

Starea urmăririlor în cursul anilor 1899—1905

Anii	MOȘII URMĂRITE			SUMELE DATORITE IN:				Moșii vendute	No. ratelor datorite în mom. vînd.		
	No.	Hectare	% din intindere totală a moșilor ipotecate	Capital	Rate intărziante	TOTAL	% din totalul împrumut.			No.	Intindere în hectare
1898	140	135.549	6 ¹ / ₂	20.643.475	3.741.657	24.385.132	8 ² / ₃	12	5.217	4 r.	12
1899	110	99.510	4 ¹ / ₅	15.689.051	2.972.982	18.662.033	6 ¹ / ₆	4	5.383	7	15 r.
1900	194	275.571	12 ¹ / ₂	28.972.915	5.659.457	34.632.372	11 ¹ / ₅	13	9.874	5	13
1901	167	137.319	6 ¹ / ₄	22.936.097	5.463.724	28.399.821	8 ³ / ₄	7	16.446	6	11
1902	134	94.237	4 ¹ / ₅	15.780.347	3.149.807	19.039.154	5 ³ / ₄	16	11.528	4	10 r.
1903	69	59.583	2 ¹ / ₂	9.475.347	2.877.370	11.852.717	3 ¹ / ₃	5	6.403	5	11
1904	43	48.294	2.—	7.748.500	1.703.863	9.452.363	2 ¹ / ₂	4	1.782	4	13 r.
1905	22	20.544	0,9	3.541.303	726.548	4.267.838	1 ¹ / ₅	1	6.839	—	—

D. A. Iliescu: Nu se poate să fie exact, d-le Brătianu. Eu personal ca avocat am asistat, când s-a vindut moșia fraților Lecca; 27 vindări în aceeași zi.

D. I. I. C. Brătianu: Eu nu am memorie necesară, ca să vă citez numele proprietarilor.

D. A. Iliescu: Apoi dacă nu, ne dați voie să controlăm dosarele.

D. președinte: D-le Iliescu, s'a spus vorba acăsta că nu se dau dosarele, s'a audiat.

D. I. I. C. Brătianu: D-lor, datele pe care le citez așa sunt formulate într'un memoriu semnat de d. Dimitrie Sturdza care conchide astfel:

„Din tabelă se dovedește:

1. Că urmăririle moșilor ipotecate, cauzate prin anii cu recolte rele și prin neîndemnările agricultorilor au mers scădând de la maximum de 194 moșii cu 5.659.457 lei rate intărziante, la 22 moșii cu 726.538 lei rate intărziante.

2. Că sumele datorite în Capitală rate intărziante au scăzut și ele de la 33.632.372 lei, reprezentând 11¹/₅, a sumei totale a împrumuturilor, în 1900 la 4.267.838, repre-

sintând numai 1¹/₅ a sumei totale a împrumuturilor în 1905.

3. Că Consiliul de Administrație a hotărât a se vinde moșia urmărită, numai după ce ratele în intărziere au fost în proporții prea mari cu valoarea moșilor ipotecate.

4. Că nici o moșie nu s'a vândut având rate intărziante mai puțin de patru semestre adică 2 ani și că unele au ajuns să aibă și trei-spre-dece rate intărziante adică 6¹/₂ ani.

5. Că în acești ani numărul moșilor venduti nu a intrecut în 1901, numărul de 710 în intindere de 16.436 hectare, cu rate intărziante între 6 și 11 semestre, și în 1901 de 16 moșii în intindere de 11.528 hectare cu rate intărziante între 4 și 10 semestre, pe când în 1905 nu s'a vendut de către o singură moșie de o intindere de 6.839 hectare, singura proprietate mare vendută în cursul de opt ani de dile.

Întreg memoriu al d-lui Sturdza a fost comunicat Consiliului de Administrație al Creditului. Acest consiliu a însărcinat pe unul din membrii săi, d. Dumitru Polizu-Micșunescu, fost magistrat în timp de decimii de ani, al căruia caracter este de toții cunoscut, ca să verifice datele memorialui; iar în

urma verificării, d-lui Polizu-Micșunescu, Consiliul de Administrație a hotărât ca acel memoriu să se publice, precum și raportul d-lui Sturdza în Monitorul Oficial. și sunt iscălați: Eugeniu Stătescu, Ion Calinderu, Stefan Grecian, Dumitru Polizu-Micșunescu, Anton Carp, Ion Pilat și Alexandru Cantacuzino-Pășcanu. Să nu vă supărăți, d-le Iliescu, dar, între autoritatea acestor nume și autoritatea numelui d-vostre, eu mă închin față de autoritatea numelor personelor iscălate în decisiunea Consiliului de Administrație.

D. A. Iliescu: Fac apel la autoritatea colegului d-vostre, d. Lecca, pentru ca să confirmă dacă faptul nu este adevărat.

D. I. I. C. Brătianu: Iată acum atât expunerea delegatului consiliului de Administrație, d. D. Polizu-Micșunescu, că și decisiunea luată de consiliul de Administrație:

Expunerea făcută consiliului de Administrație de d. D. V. Polizu-Micșunescu, membru al aceluiași consiliu în 2 (15) Decembrie 1905.

Onorabilul Consiliu de Administrație al acestei societăți de Credit Funciar Român, în urma unor denunțări făcute prin publicitatea diarului „Acțiunea“, în contra administrației acestui institut de Credit, având în vedere cele două rapoarte prezente Consiliului, în acăstă privință, de către d. Dimitrie Sturdza, directorul Creditului — mă a dat însărcinarea ca să cercetez la rândul meu, ca delegat al Consiliului, de aproape și cu deamănumitul, fiecare din acele denunțări, urmărind prin dosare și registre toate actele, computurile și chitanțele referitoare la fiecare casă în parte.

În urma acestei delegații, subsemnatul, lucrând în mai multe ședințe, cercetând și studiind fiecare din dosarele, registrele, actele relative la fiecare din cele 42 de denunțări publicate până astăzi, am onorează a aduce la cunoștință onorabilului Consiliu, că am găsit acele denunțări cu desăvârșire nefondate.

Parte din ele altereză cu totul faptele și operațiile care rezultă din actele anumite citate chiar de către numitul diar. Parte din ele denunță fapte care n'au existat cătuși de puțin. Parte califică de fapte neoneste, fapte care n'au acest caracter și caru, prin urmare, nu corespund cu denunțarea făcută, de fapte neoneste și infamante.

Aceste constatări ale mele, relative la diferitele fapte denunțate, le-am găsit în completă concordanță cu cele relatate, în toate amănuntele, în cele două raporturi ale d-lui director Dimitrie Sturdza, în mod scrupulos și documentat.

Mă apropiez, prin urmare, cu totul concluziunile raportelor Direcției acestui institut, de ore ce ele sunt băseate pe actele și scriptele contabilității noastre, care se țin în perfectă regulă.

(s) D. V. Polizu-Micșunescu.

II

Proces-verbal al Consiliului de administrație al primei societăți de Credit Funciar Român din București din 2/15 Decembrie 1905 No. 1.764.

Consiliul de Administrație,

Având în vedere raportul d-lui director Dimitrie Sturdza, No. 1.763 din 25 Noembrie/8 Decembrie 1905, prezentat în aceeași zi în ședința Consiliului de administrație No. 1.763 și raportul d-sale No. 1.764 din 2/15 Decembrie 1905, raporturi privitore la denunțurile făcute de șiarul „Acțiunea” asupra gestiunii primei societăți de Credit funciar român din București;

Având în vedere expunerea No. 1.148 făcută în ședința de astăzi asupra acelorași denunțări de d. D. Polizu-Micșunescu, membru al Consiliului de administrație,

Decide,

Se vor publica raporturile d-lui D. Sturdza și expunerea d-lui D. Polizu-Micșunescu, mai sus menționate, trimețându-se d-lor miniștri, comisarului Guvernului pe lângă Creditul funciar rural și societarilor împrumutați la Creditul funciar rural, precum și spre publicare la *Monitorul Oficial*.

(ss) Eugeniu Stătescu, Ion Kalinderu, Stefan Grecianu, Dimitrie Polizu-Micșunescu, Anton Carp, Ion Pilat, Alexandru Cantacuzino.

Cred că am lămurit astfel situația Creditului față de Stat și de Parlament. Datele pe care vi le-am citat sunt acele cari pot ca să ne intereseze.

Intru căt mă privesc, mi-a fost dat prințro imprejurare personală, să constată tot de odată și importanța acestei instituții și primejdia campaniilor de felul acelora cari se duc adă.

Mă aflam într-o poziție oficială, într-o societate foarte înaltă în străinătate, la o masă imperială, și vecinul meu, una din persoanele cele mai importante din Imperiul, mă spunea — era dupe criza nostră financiară — mă spunea că mare parte din avere sa personală, — și are o avere mare — este în scrisuri funciare române:

„Am constatat cu adevărată satisfacție, care pentru d-vostă trebuie să fie o mandrie, că de bine semențin aceste titluri, în momentele de criză prin care tăra d-vostre a trecut“.

Iată cuvinte cari, d-lor, n'ar trebui să aibă nicăi caracter național-liberal, nicăi caracter conservator, și trebuie să ne arate tuturor dacă o instituție ca aceea a Creditului funciar merită sau nu susținerea noastră a tuturor și dacă prin denigrări fac opera patriotică acei cari s'au pornit în asemenea campanie în contra creditelor.

D-lor, dar vedeți, în cestiunea Creditului, ca în toate acele de care am să mai vorbesc, pe când în teorie se dice: capitalurile nu au naționalitate și puțin importă de unde vin, în practică capitalurilor naționale-liberale li se recunoște o naționalitate pentru a fi combătute. D. Mihail Cantacuzino ne-a vorbit cu elocință și cu patimă de acele pușcu-

lițe liberale, în cari se strâng aceste capitaluri, — și se pare că este un interes de Stat ca în Regatul român banul național-liberal să nu cumva să pote produce venit.

Acelaș raționament s'a făcut și cu societatea „România”, înființată pentru petroleu. Este ea oare societate cu caracter politic? Față de „România” se preferă ori-ce soluție, pentru că la formația ei contribuiseră adversari politici.

Eu personal am vorbit cu unul din membrii majoritaței, din cei mai sincer și mai bine intenționați, și i-am spus: intrați în mai mare număr de căt noi; majorați-ne, nu numai prin banii d-vostre, ci prin munca d-vostre. Iată un teren de emulație, pe care ori cine se poate pune. Dar n'au obținut nici un rezultat.

E în adevăr foarte curios: nici o instituție mare de credit național nu e în mâna conservatorilor. De ce n'ați intrat sau de ce ați eșit?

De ce n'ați intrat? Pentru că nu aveți incredere în forțele naționale, sau, când ați intrat, n'ați putut rămâne pentru că capacitatea d-vostre n'a corespuns la răspunderea și priceperea ce vă incunba.

D. I. A. Brătescu: Aci protestez.

D. I. I. C. Brățianu: Cestiunea aceasta stă continuu deschisă și, pentru un om care vrea să vadă, e o știință experiență care se face.

S'a desbatut acum de curând concesiunea gazului. Am voit să organizăm o întreprindere românescă. N'ați participat dintre conservatori decât cățiva, și aceia imediat au fost considerați ca adevărați trădători către partidul lor. Pentru ce? Pentru că ajuta la o operă care, în definitiv, avea un caracter pur național și care, dacă ați fi venit să contribuviți mai mulți, nu putea să aibă nicu un fel de coloare de partid național-liberal.

S'a vorbit aici, și d. primar chiar a spus, că societatea românescă nu prezintă nici securitate nici soliditate.

Numele acestor cari reprezintă societatea erau d-nii: Elias, Procopie Dumitrescu, L. Catargi, Alimănișteanu, Barbu Șirbești, Costescu Comăneanu, Arion, Dobrescu și Vintilă Brățianu.

Prima obiecție pe care am să fac, este că n'admit să se pronunțe numele d-lui Elias cu ironie în acest Parlament. D. Elias n'are nici un caracter politic. D-sa nu este național-liberal, nici conservator, nici junimist, d-vostre care deschideți largi, și vreți să deschideți mai largi decât noi porțile cetățeniei române la elemente etnice, cari nu sunt asimilate cu noi, nu vedeți d-vostre că d. Elias este unul din acei oameni care pe cei mai recalcitranți în sentimentele lor, chiar șoviniste, îi face să vadă căt de departe am și de ori-ce ispită de antisemitism, dacă nu am avea în tăra acăsta, decât pe acei israeliți autohtonii, cari de vîcavă sau asimilat cu noi, și cari s'au desvoltat ca factori rodniți ai muncii românești.

Ați face tot-de-o-dată o operă de nedrepitate, și faceți și o operă necorectă față cu

un om care nu este în Parlament, când luati în ironie numele d-lui Elias.

Am început dinadins prin d-sa. Viu acum la cei-alți.

Am citat pe d-nii: C. Arion, Procopie Dumitrescu, Costescu Comăneanu, Dobrescu, Lascăr Catargi, Alimănișteanu, Barbu Șirbești și Vintilă Brățianu.

Patimile noastre politice, ne duc adesea departe în judecătile pe cari le putem purta asupra adversarilor noștri. Nu cred, însă, că despre aceste nume pe cari le-am citat, cineva să îndrăsnescă să dică că este veri-unul care nu este serios. De alt-fel d. prim-ministrul, care a avut conferință cu denești, a recunoscut seriositatea personalelor și a propunerei care i se facuse.

D. I. A. Brătescu: Sunt toate personale oneste și respectate.

D. I. I. C. Brățianu: Prin urmare, nici nu pote fi vorba că propunerea s'ar fi prezentat sub o formă neseriōsă și nesolidă, pentru că și în operele financiare, ca și în ori-ce alte opere, autoritatea personalelor cari fac propunerea este mai importantă chiar decât stocul bănesc care este la spațele lor.

Dar, d-lor, dacă condițiile în cari se face propunerea, nu erau seriouse, nu erau solide, nu erau bine făcute, de ce nu s'a trimesc oferte la consiliul tehnic superior?

D. M. G. Cantacuzino: Era vorba că, înainte de toate, nu era constituită societatea. Nu sciam cu cine aveam afacere. Prin urmare, nu am adus nici un nume. D-vostă le aduceți. Ei nu contest numele. Contest faptul că nu era seriōsa societatea care nici n'avea finanță.

D. I. I. C. Brățianu: Puteți să spuneți de ce v'am citit numele, că oferta făcută de aceste personale, pe garanția lor, nu vă prezenta d-vostre seriositate?

Atunci nu avem aceeași concepție asupra seriosității unei oferte; fiind că, cum vă spuneam adineor, eu cred că autoritatea personală a celui ce face ofertă, jocă un rol predominant în asemenea cestiuni. Dar d-vostre ați tratat afacerea în secret, și n'aveți să protestați la această afirmație, ați tratat-o absolut în secret, n'ați comunicat de loc condițiunile.

Era înaintea d-vostre o societate străină, care era fericita posesore, pentru că avea deja administrație întregă instalaționă; deci avea toate datele explotării la dispoziție, scia dinainte ce pote oferi și ce pote dobândi. Iar d-vostre în loc, ca primar, făcându-vă apărătorul intereselor municipale, să căutați ca acele date să le pună la dispoziția tuturor, pentru ca din o concurență căt se pote de mare, să avea condițiuni căt se pote de avantajiose, ați crezut că este în interesul municipalității să vă incongiurați de cel mai mare mister și să vă mărginiți de a trata cu acela care singur era în condițiuni atunci de-a cunoscere și modul d-vostre de a vedea și exploatarea precedente.

Ne-ați întrebat: dar de ce municipalitatea precedentă liberală nu s'a grăbit să dea cu

căță-va ană înainte concesiunea. Fiind că tocmai am fost consecință cu noi înșine și ne-am preocupat de interesul comunal, nu de acela al societății gazului.

Noi credeam că avantajul era numai pentru societate de a se face un nou contract, pe cătă vreme ea încă singură era în posesiunea și a tutelor secretelor și a administrației întregi.

Dacă d-vostre n'ați înțeles, nu sunteți de vină, dar organele de administrație ale d-vostre trebuie să vă atragă atenția.

Mă pun în casul considerat de d-vostre, ca cel mai greu pentru primărie, acel când s-ar fi întemplat ca societatea să fi mers până la termenul ultim, fără încheiere de nou contract și ați fi fost silit d-vostre, sau cine ar fi fost primar atunci, ca un an de dile să facă exploatarea în regie.

D. M. G. Cantacuzino: Pentru aceasta trebuie două ani, nu un an de dile.

D. I. I. C. Brătianu: Două, trei sau patru ani, fie. Însă să-mi dați voie să-mi urmez raționamentul.

Admit că am fi fost siliți să facem regie, și mă pun pe terenul d-vostre, care nu mai este teren modern, de care toate municipalițile culte și moderne s-au lăsat, dar în sfîrșit mă pun pe acel teren pe care stați d-vostre, adică că regia este o soluție deficitară, și că pentru exploatarea gazului, ar fi fost un ce deplorabil.

Totuși, ce riscăți?

Riscăți ca un an sau două primăria să facă o regie deplorabilă, în care timp ea ar fi fost în stăpânirea tutelor secretelor administrative a acelei concesiuni. Și atunci puteți să faceți o adevărată licitație, puteți să faceți în libertate de acțiune și cunoștință de cauză, ori-ce fel de combinații ați fi voit, dominând situația și având la picioarele d-vostre, pe cei cări ar fi voit să intre în afacere. (Sgomot și întreruperi).

Vă rog, d-lor, să mă lăsați să continuu, fiind că aceasta este o cestiune de pură administrație și așa vrea să o lămuresc și în ton. Eu vreau să întreb lucrul următor: al cui era interesul de a prelungi concesiunea înainte de timp? Al primăriei Capitalei sau al companiei care să găsească în posesiunea acelei concesiuni? Fără să fac indiscreție, pot să spun că nu era al primăriei Capitalei, că compania a bătut la ușa guvernului pentru prelungirea acestei concesiuni și, dacă n'ar fi fost interesul ei de sigur că nu pentru frumoșii noștri ochi, se grăbea să ne ofere aceste servicii.

Pot spune că nu au fost momente de strâmtorare a comunei, în cari să nu vie cu diferite propunerile pentru ca să se ajungă la această prelungire a concesiunii.

Dar eu dic: ori cum ar fi fost această prelungire a concesiunii, în al cui interes este ca o concesiune industrială, să se dea cu două, trei sau patru ani mai târziu? D. primar al Capitalei, de și nu este un technician, este un om cult, și de sigur d-sa scie că progresele sciinței nu fac mai scumpe progresele industriale, ci că dinic le este-

nesc, dinic problema iluminatului se transformă în folosul consumatorului și că omul prevedător nu încheie astăzi pentru 40 de ani când putea să mai aștepte măcar șese luni și cu atât mai mult când putea aștepta două ani de dile.

Iată, d-lor, cum stă cestiunea din punct de vedere strâmt al unei bune administrații comunale. Vorbesc de cestiune, fiind că s'a adus aci la tribună chiar de d. primar.

Dar acum să cercetăm cestiunea din punctul de vedere al muncii naționale, de care mai ales mă preocup.

Concesiunea acăsta este o concesiune făcută capitaliștilor străini, iar în față ei stă o ofertă a capitaliștilor români cări, pur și simplu, propun condiții de același fel, pentru că nu avuseseră posibilitatea să facă studii personale, nu li se comunicaseră datele necesarii. D. primar dice că dedese termen de trei săptămâni, dar era ca și cum nu le-ar fi dat nimic.

D. M. G. Cantacuzino: Dar d-vostre sciați.

D. I. I. C. Brătianu: De unde era să luăm datele: d-vostre nu le dați și societatea le ținea secrete.

D-le primar, era interesul d-vostre, din contră, să ajutați pe aceia cări vor să concureze, iar să nu le puneți bețe în rōte.

D. M. G. Cantacuzino: Nu numai că n'am pus bețe în rōte, dar din contră eū v'am solicitat.

D. I. I. C. Brătianu: Dar s'a făcut totuși o propunere românescă mai avangardă pentru primărie, trimis-o-ați la examinarea consiliului tehnic superior? Această instituție de studiu și control tehnic este formată din toate autoritățile tehnice superioare din țără tocmai pentru ca să judece asemenea cestiuni. D-vostre văți mărginit să trimiteți numai pe una din concesiuni pe cea-altă ați păstrat-o la dosar!

Dacă ați crezut că nu este bună, de ce n'ați trimis-o? Era o operă de elementară prudență de a avea în apărarea d-vostre avisul unor omeni competenți.

Nu cumva văți temut că acel consiliu tehnic să nu fi fost în spiritul care a dominat la d-vostre la primărie? Faptul că o instanță superioră specială s'a evitat, pentru ca să puteți pronunța în favoarea unei concesiuni dată unor capitaluri străine, arată în modul cel mai clar concepția D-vostre asupra capitalurilor române și a celor străine.

Său făcut economicesc multe teorii. Statele bogate și puternice unde nu e temă de concurența capitalurilor străine, aș admisegalitatea capitalurilor străine și a celor indigene. Nu am văzut, însă, nici un Stat practicând ca dogmă că trebuie protejate capitalurile străine în contra capitalurilor indigene. Aci țineți un record.

Să presentat dilele acestea un proiect de lege asupra brevetelor. Cred că primarul Capitalei are dreptul să céră primul brevet pentru concepția sa patriotico-economica.

Cu atât mai mult acăstă grabă a unei con-

cesiuni pe 40 de ani este primejdiosă cu cât de ea este legată cestiunea monopolului și transportului forței motrice electrice. Pentru orice scie că lumea, în momentul de față este într-o perioadă de adevărată transformare tehnică și economică prin forța electrică, a cărui monopolul forței electrice într-un oraș la 1905 pe 40 de ani, este a lucea o răspundere mare. Primarul care o face, legă numele său de o grea operă.

D-lor, acăstă concepție, pe care mi permiteți să o găsesc foarte curioasă, a rolului primăriei și a autorităței comunale, față de întreprinderile naționale, e că atât mai pronunțată cu cât s'a desemnat și în cestiunea Lindley.

In contractul cu d. Lindley, d. primar ne-a aprobat că într-adevăr ochi d-sale sunt intorși spre tradițiile trecutului. În trecutul nostru se admitea arendarea impositelor și chiar a părței constitutive ale Statului și a diverselor administrații.

Si de rândul acesta cam aşa s'a procedat. S'a arendat d-lui Lindley, pe un timp dat, lucrările de edilitate ale primăriei, iar d. primar, care a adus cestiunea înaintea Parlamentului, a spus: »am făcut acăsta nu pentru că neg capacitatea inginerilor români, dar pentru că la lucrările de edilitate inginerii noștri nu au competită specială«.

Am fost adesea acusat că sunt un apărător pasionat al inginerilor, pentru că eu însoțim am făcut parte din profesiunea lor. Invuiuirea era nedreptă. Am părăsit cu regret acăstă profesiune, dar am părăsit-o pentru tot-d'a-una.

D. I. A. Brătescu: Fără bine ai făcut de-a părăsit-o. (Risete).

D. I. I. C. Brătianu: Însă am rămas cu o adevărată și călduroasă stimă pentru acăstă brăsă de muncitori români, nu pentru că i-am aparținut, dar fiind că nu a fost opera care să li se fi incredințat și pe care să nu o fi executat, și spre onoreea meseriei lor, și spre onoreea Statului nostru.

Pentru a examina argumentele d-lui primar, credeți d-vostre că, atunci când dupe 1878 său luat căile ferate de Stat și s'a dat administrația lor pe mâna inginerilor români, ei aveau o capacitate specială pentru căile ferate? Credeți că un spirit, în felul acela al d-lui primar, n'ar fi șis atunci: eu cred că sunt bună inginerii români, dar capacitate specială pentru drumurile de fer n'avem; trebuie să aducem străini și să lăsăm căile ferate pe mâna străinilor?

A venit dupe căță-va ană cestiunea porturilor pe Dunăre. Aveam deja ingineri pentru drumurile de fer, dar pentru porturi n'avem. Un spirit ca al d-lui primar ar fi șis pentru drumurile de fer se înțelegea muncă românescă, dar pentru porturi, vă rog să mă lăsați pe mine ca să le dau în întreprindere străinului, luă X sau Y, cari au o specialitate pe care nu o au inginerii noștri.

Cu construirea portului de la mare, absolut aceeași cestiune s'ar fi pus, și absolut în același mod s'ar fi rezolvat.

Nu trebuie, d-lor, să coborim discuția la examinarea capacității personale a cătăru

inginer. Se poate întâmpla ca un inginer, după părerea d-lui primar, să nu corespundă la opera care trebuie să o facă. Atunci să-l înlocuiască prin altul. Dar să nu spună că nu poate găsi în tot corpul tehnic român, un om care să execute lucrare de felul celor prevăzute în contractul Lindley. Făcând astfel, dă probă de o lipsă de încredere pe care nu o merită corpul ingineresc și nu o merită cu atât mai mult ca căt nu există lucrare mai simplă de căt lucrările de apă.

Să nu confundați două părți distincte ale cestiunii.

Am vorbit de d. Lindley și am citat numele său. Nu vreau să fiu rău înțeles. Admit că d. Lindley este un om cu o adevărată competență în materie și nu am nimic de dis contra ori-cu ar voi să-l consulte, precum nu am nimic de dis pentru ori-cine ar voi într-o muncă românescă să se adreseze la veri-ce autoritate din cele cinci continente pentru ca să ia avisuri luminate înainte de a întreprinde ceva.

Aci nu este vorba de asemenea consultații asupra direcțiunilor de urmat, este vorba de a da execuția efectivă a lucrărilor. Am avut lucrări mari și în trecut și s'a consultat multe autorități din străinătate, s'a adus Winkler, Colignon pentru podul pe Dunăre; pentru portul Constanța s'a adus Franzius Voisinbey, Hartley, Guérard și n'a reclamat nimenei. Din potrivă. Nu avem pretenție noi de a fi de asupra lumei culte și de a nu avea nevoie de avisul nimenei.

In special pentru apă se poate cere ajutorul experienței și competenței oménimilor speciali pentru indicarea soluțiunilor, a direcțiunilor mari în cari trebuie conduse, în execuțunea lor însă ele sunt lucrările cele mai simple.

O-dată planul, sau mai bine dis, o-dată soluținea indicată, ori ce inginer cult și consciincios poate executa lucrările necesare aducerii apei.

Sunt două părți: o lucrare de experiență, pentru care n'ăști fi invinsuit pe d. primar dacă recurgea la capacitațile celor cinci continente, și o lucrare de execuție, pentru care a fost într-o erore complectă și gravă d. primar când s'a adresat afară din țără.

D-vostre ne vorbeați de capacitații relative și de capacitații absolute. Cine poate să determine aceste capacitații în materie de apă?

Eu cred că avem un organ oficial pe care d. ministru al lucrărilor publice nu l-a desființat, consiliul tehnic. De ce d-sa nu a trimis acolo contractul cu d. Lindley?

Avem sau nu în țără oménii cari să potă să execute ceea ce se încredează d-lui Lindley? D. primar a spus, ne dându-și séma bine, că nu sunt la noi capacitații absolute și că d-sale îi trebuie capacitații absolute. Si a adăugat că pe alegători puțin îi importă dacă se dă o parte din administrația comunală pe timp de 10 ani d-lui Lindley sau d-lui H., sau d-lui G., din New-York sau Londra, dacă se aliniază astfel o parte din autoritatea comunală și din munca națională, numai apă să vină la robinete.

Acesta este o concepție de colonie. Așa raționeză Statele cari se instalază în colonii străine. Acesta nu este o concepție națională. Dacă am admite acăstă stare sufletească aş intreba:

Crede d. primar — și vă rog să nu credeți că fac o cestiune personală, — că dacă am declară că ne trebuie un primar al Capitalei cu capacitate absolută și ne-am adresa la juriul premiului Nobel, pe d. Cantacuzino ni l-ar recomanda? Sunt singur că nu, căci ar găsi în cele cinci continente omeni cu o capacitate absolută mai mare de căt a d-sale.

Să nu se supere d. prim-ministrul, dar dacă tot pe tărâmul acesta tot juriul premiului Nobel ar fi să ne recomande un prim-ministru în Regatul României, nu e probabil că ne-ar da pe d. Gheorghe Cantacuzino. Ca capacitate absolută, fără preocupare națională, ori-cară ar fi capacitațile d-lor primar și prim-ministrul, de sigur că ne-ar fi recomandat veri-un fost primar de la Rotterdam sau de la Anvers, cu experiență multă, iar de prim-ministru cine scie pe cine ne-ar fi trimis.

Mergând mai departe în acăstă ordine de idei, sunt sigur că dacă vrind să organizați un Tammany Hall, ați cere să vi se recomande pe cine-va, nici chiar pe d. Vlădescu nu vi l-ar desemna, ci s'ar trimite veri-unul maiabil din America. (Intreruperi).

Dacă vă puneti pe acest tărâm strâmt....

D. M. G. Cantacuzino: Acestea sunt glume, nu este raționament.

D. I. I. C. Brătianu: Sunt lucruri forte seriose. Dacă d-vostre vă puneti pe tărâmul acesta că, atunci când este vorba de administrație, de munca națională, nu aveți să vă preocupați de căt cum curge apa la robinet și că puțin vă pasă, d-vosstră, dacă pe de ce an de dile ați dat acăstă în concepție d-lui Lindley, cu dreptarile cari i le-ați dat, acăstă nu este o glumă, este un lucru forte grav și o concepție forte strîntă.

D. M. G. Cantacuzino: Este forte seriosă, căci de 25 de ani se cheltuesc 14.000.000 cu apa pentru acest oraș și nu s'a putut găsi încă. Eu sunt dator s'o dau și până la vară trebuie s'o dau cu d. Lindley sau cu altul.

D. I. I. C. Brătianu: Cu acest mod vă întorceți la timpurile lui Kisseleff, a căruia administrație astfel ar fi mai bună de căt administrațiunile românești cari au precedat-o.

D. Take Ionescu, ministru de finanțe: Acum două ani a luat d. Romanescu la Craiova, pentru cestiunea apei, pe d. Lindley și liberalii de la Ploesci asemenea. Noi l-am moștenit de la d-vostre. (Aplause).

Voci: Răspundeți ceva!

D. I. I. C. Brătianu: Acăsta este o concepție strîntă pe care nu poate cine-va să susțină în Parlamentul Regatului român la 1905?

D-lor, tōte aceste cestiuni le-am adus perpend înaintea d-vostre pentru că ele constituiesc un adevărat sistem, din care nu se

vede alt-ceva de căt tema adversarului politic. D-vostre nu vă preocupați nicăi de organizare de muncă națională, nicăi de cum ar sta Statul nostru față de cele-alte state, d-vostre vă preocupați numai și numai de pasiunea contra adversarilor politici.

D. M. G. Cantacuzino: Cine a transformat-o într-o cestiune politică? D-vosstră.

D. I. I. C. Brătianu: Este o pasiune rea și primejdiosă.

D-le primar, am constatat că ati citit le-topiștele șiind că ați întrebuit cuvintele din ele. Citiți-le bine și reamintiți-vă și istoria Poloniei ca să vedeați la ce consecințe duce asemenea sentimente, cari vor mai multă patimă contra adversarilor din țără de căt grija în fața vecinilor din afara.

D. B. Catargiu: Partidul conservator e de sute de ani aci la postul său, nu ca d-vostre de la 1848.

D. președinte: Iată nenorocirea că s'a adus în Cameră o cestiune specială, cu ocazia discuțiunii la Adresă.

D. B. Păltineanu: Cine a inaugurat fanatismul de partid în țără acăstă?

D. I. I. C. Brătianu: Am voit ca din tōte aceste cestiuni cari au fost aduse de alții în Parlament și asupra căror am fost provocat să vorbesc....

D. M. G. Cantacuzino: Eu am fost provocat.

D. I. I. C. Brătianu: Eu am fost provocat să vorbesc de ele. Am voit să arăt care este sentimentul și rolul partidului conservator față de munca națională și față de capitalurile străine.

Să nu se crede că suntem inimici ai capitalurilor străine. Trehue la fie-care ocazie să o repet, pentru că scu, afară din Parlament, pe urmă, cum se interprează cuvintele pe cari le spunem aci.

Noi liberalii tot-dă-una am fost pentru capitalurile străine, dar voim să scim și pentru ce vin și condițiunile în cari vin, pentru că nu le credem principiile de căt când vin să fecundeze munca națională. Să-și ia ele partea justă de căstig, dar altă parte justă de avantajii să rămână muncel de aci! (Intreruperi).

N'am făcut nicăi o-dată declarații ca aceleia pe cari le-am audiat de două ori în Parlamentul conservator, că ne este indiferent de unde vin și cum vin capitalurile, dar de asemenea n'am voit nicăi o-dată, precum nici s'au atribuit de adversari, ca să ridicăm ziduri chinezesci.

D. Take Ionescu, ministru de finanțe: Dacă nici apa nu poate trece, mai zid chinezesc ca acesta!.... (ilaritate).

D. I. I. C. Brătianu: D-lor, constatăm că conservatorii au altă concepție. Si s'au ridicat d. B. Catargiu cu multă furie și spus că de 200 de ani stă la postul său, în capul acelei bănci, și și face datoria. (Sgomot, intreruperi).

D. B. Catargiu: D-le Brătianu, am spus că partidul conservator de sute de ani stă la postul său și și face datoria.

D. I. I. C. Brătianu: Si în timpul扇ariilor, și înaintea lor? (Sgomot, intreruperi).

D. M. G. Cantacuzino : D-le Brătianu, este o rușine că în Cameră să nu se ție sămă de trecutul slăvit al acestei țări. Dacă nu cunoșteți istoria, cu atât mai rău pentru d-vostre. (Sgomot, aplause).

D. I. I. C. Brătianu : D-lor, avem atâtea cestiuni de refuit în secolul trecut, în căt' mă tem că d. președinte are să mă chie me la cestiune, dacă aș intră în cercetarea lor.

D. președinte : Ești văști rugă să mai scurtați, dacă mă întrebă pe mine. (Mare ilăritate).

D. I. I. C. Brătianu : D-lor, sunt două cuvinte cără dictată atitudinea conservatorilor: unul este ura adversarilor și cel-alt este lipsa de încredere în capacitatea absolută a elementelor românescă. O formulez sub forma cea mai modernă a d-lui primar al Capitalei,

Ura contra adversarilor s'a manifestat dicându-se: s'a făcut cetățu liberale și bani merg în pușculiile liberalilor, prin urmare acesta nu este muncă națională și este muncă național-liberală. (Sgomot).

D. M. G. Cantacuzino : Nu am spus acela. Am spus că dorința partidului d-vostre de a ridică cestiunea națională tocmai când este vorba de dividende. (Aplause prelungite).

D. I. I. C. Brătianu : Sunt absolut de acord. În orice cestiune de dividendă este și o cestiune națională. Iată punctul pe care nu l-ați înțeles și de care mă plâng că nu l-ați înțeles.

Ați constatat că s'a făcut cetățu liberale. Cetățuile acestea s'a făcut cu muncă, cu trudă, cu capacitate. D-vostre ați crezut că trebuie la cetățuile acestea, să opunăi alte cetățu și cum acele cetățu nu le puteți obține prin munca d-vostre cea de 200 ani, și nu le puteți obține prin modul d-vostre de a administra comuna și Statul, care nu poate să fie aprobat de organele tehnice speciale, văți adresat la alt-fel de meșteșuguri. Iată preocuparea cărei datorim și dorința fostei concesiuni a petroleurilor care nu s'a retras de cat în urma propunerii „României”, și acea reformă a contenciosului administrativ. Iată la ce datorim și totă dosarele pe cără le-a citit d. Costinescu și d. Dr. Angheluș. De aceea vă și durut atât de mult citirea lor.

D. președinte : D-le Brătianu, mai aveți mult? Căci, fiind orele 6, trebuie să consult Camera dacă încuiuțează să se prelungescă ședința.

Voci: Da, da.

D. președinte : Atunci cu învoirea Camerei se prelungescă ședința.

D. I. I. C. Brătianu : De ce dosarele acestea, cără s'a citit, au durut atât de mult? Pentru că din ele reiese ce fel la munca național-liberalilor se opunea munca conservatorilor.

Dosarele cără s'a citit nu conțin numări și nume. Ele constituie o doctrină și un sistem de guvernare.

Doctrina d-vostre reiese chiar din declarațiile făcute de reprezentanții d-vostre cei mai autorizați în Parlament. Eu am înseris căteva din ele pentru că cred că este util să fie subliniate.

Este antenă acea doctrină conservatoare că dacă face un adversar ceva rău, esci în dreptul tău să-l repezi insuțit.

O altă doctrină conservatoare a fost formulată de d. Take Ionescu astfel: „Mai bine să faci șeze greșeli, de căt să stai în inacțiune“.

O a treia doctrină conservatoare este că dacă plătesc pe foști adversari politici, nu faci act de corupție; iar dacă plătesc amici politici, iar nu faci act de corupție.

Mă mărginesc să întrebă când faci act de corupție?

D. G. Brătășanu : D-vostre ați făcut acte de corupție!

D. președinte : D-le Brătășanu, dacă voi să vă înscrui? (Ilăritate).

D. I. I. C. Brătianu : Încă o declarație forte prețioasă a d-lui ministrul de finanțe, este că d-sa crede că presa noastră de aq. este superioră presei din alte țări și că d-sa, care odinioară nu se temea atât de efectele luptelor din Parlament, oră că de acute ar fi fost, pentru că rămânea în straturi mai superficiale, acum se teme mai tare de ecoul lor pentru că presa le răspândește mai mult.

Dar eu atunci mă întreb: cum se legă a-cest simțimint al d-sale, acest respect pentru o presă cu un nivel superior, cu faptul că d-sa—din dosare reese—tocmai subvenționase, mai cu sămă presa așa dîs independentă, adică o presă fără răspundere. Este un ce forte anticonservator și forte anarchic, ca să fie la dispoziția partidelor politice organe de propagandă cu legături ascunse, legături cără nu se găsesc de căt într' unele dosare de cheltuieli, cără le permit să ducă campanii de cără nimeni să nu aibă răspundere.

Nu pot să nu notez modul cum s'a vorbit aici de scrisoarea unui magistrat inamovibil, care este încă magistrat, care judecă. Această scrisoare a fost tratată de majoritate de pamphlet, care nu merită de căt dispreț. Când într'un Parlament, care are pretenția să intindă inamovibilitatea, se tratează de pamphlet operile magistraților, iar această remână indemnă și li se incredinteză sora proceselor și a judecătilor....

D. Take Ionescu, ministrul de finanțe : Il aprobați?

D. I. I. C. Brăteanu : În orice casă ești să desaprobați adânc.

D. Take Ionescu, ministrul de finanțe : Dar pe acest magistrat îl aprobați?

D. I. I. C. Brătianu : Omul acela său a avut dreptate sau n'a avut dreptate, și atunci în ambele casuri.... (întreruperi) d-vostre, guvernul, sunteți căi vinovați; pentru că dacă nu a avut dreptate și a făcut o asemenea acuzație gravă, nu putea să rămână magistrat inamovibil; iar dacă a avut dreptate, nu putea d-vostre să rămână ministru acolo. (Aplause).

Fără a enumera toate teoriile grave pe cără le-am audit, voi să reaminti, pentru a fixa mai bine doctrina conservatoare, comunicatele d-lui ministrul al instrucției, care a dat acestor acte oficiale caracterul de cără de sigur comunicatele nu trebuie să le aibă, nici prin tonul limbajului, nici prin cele susținute; pentru că un comunicat trebuie să fie în acord cu cifrele din dosare— și d. Dr. Angheluș a arătat destule cifre din dosare cără nu se potriveau cu spusele din comunicatul d-lui ministru.

O altă declarație a d-lui ministrul de finanțe, care trebuie notată, este aceea că de 14 ani lucrăză pentru că partidul conservator să ajungă cel puțin în starea partidului liberal...

D. Take Ionescu, ministrul de finanțe : N'am dîs: în starea partidului liberal; am dîs: de puterea. Când vă instalați în acele cetățu, trebuie multă putere. (Aplause).

D. I. I. C. Brătianu : D. ministrul de finanțe care adesea în modul de a prezinta cifrele 'mă adus aminte de opera spirituală a lui Jules Ferry *Les comptes fantastiques de Haussmann* — de rindul acesta 'mă adus aminte de *Contes fantastiques de Hoffmann*. Cunoscetă acă opera în care o păpușă era aşa de bine făcută, un automat aşa de bine executat, în căt eroul pieșei iși închipuia că este o ființă viuă; dar, din nenorocire, în momentele cele mai patetice se rupe resortul esențial și păpușa, cum dice germanul, „ist zerbrochen“. Ei bine, când încearcă să faceți partidul conservator după chipul partidului liberal, faceți înțocmai că acel mecanician care iși închipuise păpușa lui intru toate perfectă, dar uitase că nu îl poate să susțină.

D. ministrul, în opera sa de creație de partid, aplică definiția aceea că pentru a face un tun trebuie să ieșă în gaură și să pui metal împregiur, și să închipuie că cu căt gaura va fi mai mare, cu căt golul va fi mai însemnat, cu atât și tunul va fi mai mare.

Ei cred că concepția aceasta, de a crea partide, e artificială și primejdiosă și de a ceea urmăresc pe d. ministrul de finanțe cu un interes viu, cu interesul acelu englez care urmăria peste tot pe un „dompteur“ de animale feroce. Lumea credea că îl place lucrarea domitorului. Englezul însă explică că vrea să fie față în momentul fatal, când îl vor mâncă animalele.

Cu același interes urmează talentul d-lui ministrul de finanțe în opera pe care a întreprins-o.

Însă ori care ar fi talentul d-sale și or căt ar întârziu momentul fatal, e un punct asupra căruia noi toți suntem de acord. Téra, situația generală a Europei, trec prin împregiurări forte grele și trebuie că Statul nostru să aibă un guvern tare.

Cu partidele pe cără le avem, cu elementele de cără dispunem la noi, un partid— și vorbesc chiar de partidul nostru, pe care vedea că chiar d. ministrul de finanțe îl recunoște mai tare — trebuie să aibă toate elementele sale de forță pentru că să poată da un guvern tare.

Fără a vorbi de ceea-ce se petrece în culise, mă voi ocupa nu de săptele din cărora, ci numai de ceea ce se vorbesce la tribună, de aceea nu voi face nici destainuire despre modul cum unii membri ai majorităței, judecă pe unii din ministri, și nu voi aminti cum unul din oratorii acestei Camere vorbia ieri despre unul din ministri astfel, în cît un alt ministru a trebuit să îl calce pe picior, de alt-fel fără elegant încălțat, pentru că în declarațiuni intime, și deci sincere, nu exprima sentimente de solidaritate perfectă cu întreaga bancă ministerială.

Dar, ocupându-mă numai de ce se spune în public, admînind că totă majoritatea formează un bloc serios, totuși un partid conservator în care nu se află nici d. Carp, nici d. Filipescu, nici amicii lor, nu este un partid care reprezintă toate forțele conservatoare și nu este, deci, un partid care să poată da un guvern tare.

D. I. A. Brătescu: Acăsta este trăba noastră.

D. I. I. C. Brătianu: Și slabiciunea partidului chiar din punct de vedere legislativ ne este dată pe față, pentru că nu are încredere el însuși în soluțiunile pe care el însuși le propune.

Pătulele de rezervă ale d-lui ministru de domenii, cestiunea petroleului a d-lui ministru de finanțe, inamovibilitatea d-lui ministru de justiție, sunt probe evidente.

Dar nu sunt în joc numai proiecte de legi anunțate și retrase înainte de a fi prezentate.

Ora e mai solemnă, cestiunea e mai înaltă.

In momente grave, când avem mai multă necesitate de un simț mai viu de interes de neam, ni se răspunde prin politica capacitatei relative. Când avem nevoie, pentru ridicarea straturilor de jos și a simțimintelor tuturor cetățenilor, de mai multă dreptate, ni se răspunde prin d. ministru Bădăreni. Când avem nevoie de mai multă lumină, ni se răspunde prin d. ministru Vlădescu. Și când avem nevoie de mai multă tărie de muncă, de mai multă solidaritate socială, ni se face în Cameră teorii în cari se spune că proletariatul este trebuincios și că el trebuie creiat pentru necesitatea Statului!

In asemenei condiții guvernul nu reprezintă necesitățile Statului și ale neamului.

Mă ingrijesce frasa frumosă pe care d. ministru de finanțe o facea la sfîrșitul discursului său, când mărturisia că are o mare „măndrie personală”, în care constă forța sa. D-sa, tot-d-o-dată ne spunea că, într'un moment de infirmitate, urechea d-sale îi permisese să și audă bătăile inimiei.

Să-mi fie ingăduit a știe că mie mi se pare că discuțiunile, diversiunile și frazele frumosе pe care le facem în asemenea împregiurări sunt ca acele jocuri ale copiilor cari pe marginea océnului, ridică ziduri de nisip și cred că prin sgomotul strigărilor lor vor asurda vocea profundă, mare și eternă a océnului adânc și plin de viață, al căruia

val când vine în nimic preface clădirile de nisip copilărescă.

Eu, contrariu d-lui ministru de finanțe, care cu „măndrie personală” își concentră atențunea asupra propriilor sale pulsăriuni, eu ști că în situații grave, în momente ca acestea, ar trebui ca ori-ce om de Stat să și deschidă largi urechile la sgomotele din afară, să asculte vocea profundă a océnului plin de vîță, să o pătrundă și să o înțeleagă. Să și reamintescă toate mizeriile trecutului acestui popor, să își simtă toate trudurile presentului, pentru ca să îl potă indeplini toate aspirațiunile pentru viitor. Să se inspire, nu de la măndria personală, ci de la cuvintele poetului de peste munți, din Carpați:

Alungă patimile mele,
Pe veci strigarea lor o frângă,
Și de durerea altor inimi
Invață-mă, stăpâne, a. plângă.

Dă-mi tot amarul, totă truda
Atâtă patimă fără leacuri,
Dă-mi visorul în care urlă
Si gem robiile de veacuri.

Nu rostul meu de-apururi pradă,
Ursitei maștere și rele,
Ci sărta unei lumi, părinte,
Urzesce-o în gândurile mele.

— Ședința se ridică la orele 6.25 sera, anunțându-se cea viitoră pe a doua zi, Sâmbătă, 10 Decembrie 1905.